

**MORFOLOGIA HISTÒRICA DEL *TERRITORIUM* DE
TARRACO EN ÈPOCA TARDO-REPUBLICANA ROMANA O
IBÈRICA FINAL (ss. III-I a.C.): CADASTRES I
ESTRUCTURES RURALS.**

VOL. II

ISAÍAS ARRAYÁS MORALES

TESI DOCTORAL DIRIGIDA PEL DR. A. PRIETO ARCINIEGA.

BELLATERRA (BARCELONA), SETEMBRE DE 2002.

**MORFOLOGIA HISTÒRICA DEL *TERRITORIUM* DE
TARRACO EN ÈPOCA TARDO-REPUBLICANA ROMANA O
IBÈRICA FINAL (ss. III-I a.C.): CADASTRES I
ESTRUCTURES RURALS.**

VOL. II

ISAÍAS ARRAYÁS MORALES

BELLATERRA (BARCELONA), SETEMBRE DE 2002.

**ANNEX I - Inventari de jaciments arqueològics
amb cronologia ibèrica plena, tardo-republicana/ibèrica final
i alto-imperial del Camp de Tarragona.**

ANNEX I - INVENTARI DE JACIMENTS ARQUEOLÒGICS AMB CRONOLOGIA IBÈRICA PLENA, TARDO-REPUBLICANA/IBÈRICA FINAL I ALTO-IMPERIAL DEL CAMP DE TARRAGONA.

A continuació presentem la relació de jaciments localitzats a les comarques que conformen el Camp de Tarragona en els quals ha estat possible detectar nivells i materials d'època ibèrica plena, ibèrica final i alto-imperial, exceptuant l'assentament ibèric de la Part Baixa de Tarragona i la mateixa ciutat ibero-romana de *Tarraco*, dels què ja vam parlar extensament al nostre Treball de Doctorat titulat *Tarraco. Una aproximació històrico-arqueològica* (Bellaterra 1999). De tota manera, hem realitzat importants al·lusions a les restes ibero-romanes localitzades a Tarragona durant el Capítol 4 de la Part III del present estudi, al llarg del qual s'han procurat interpretar les dades arqueològiques.

Com que el nostre objectiu és presentar un exhaustiu llistat dels jaciments evidenciats a la nostra zona d'estudi pertanyents als susdits períodes cronològics, han estat inclosos, fins i tot, aquells llocs en els què s'han constatat monuments de caire commemoratiu o sepulcral, trams viaris o de conduccions d'aigua, punts d'extracció de materials de construcció, ports o fondejadors, etc..., en definitiva, jaciments que, possiblement, no aportin gaires dades al nostre estudi, però que ens ha semblat interessant incorporar a la nostra relació (consultar Mapa 1)¹.

Cada jaciment ha estat estudiat de manera individualitzada i s'ha utilitzat un model de fitxa en el qual es recullen les següents dades.

- “NÚM. D'ORDRE”. És el número d'identificació que hem assignat al jaciment. Està compost de tres dígits, el primer referent a la comarca, el segon al terme municipal i el darrer és el propi del jaciment dins el municipi.

- “NOM DEL JACIMENT”. Hem optat per fer servir el nom o noms utilitzats a la Carta Arqueològica del Servei d'Arqueologia. En el cas d'haver trobat altres topònims durant la lectura de la bibliografia especialitzada, aquests també han estat recollits. Aquells noms de jaciments que es presenten acompanyats d'un asterisc (*) són noms que hem proposat nosaltres degut a que constitueixen llocs arqueològics encara no enregistrats a la Carta Arqueològica i, en la major part dels casos, localitzats a partir de les prospeccions portades a terme per **S.J. Keay** a finals dels anys 80.

- “TERME MUNICIPAL”. Simplement, s'indica el municipi i la comarca en el qual es troba el jaciment en qüestió.

- “COORDENADES”. S'indiquen les coordenades geogràfiques del jaciment, sempre seguint, en el cas que apareguin detallats, els valors establerts per la Carta Arqueològica del Servei d'Arqueologia.

- “TIPUS DE JACIMENT”. Hem procurat, sempre que ens ha estat possible, aplicar una “etiqueta” determinada a cada jaciment. En la major part dels casos hem diferit de la qualificació aplicada a la Carta Arqueològica i, per aquest motiu, ha estat necessària l'elaboració d'una nomenclatura pròpia segons la qual els jaciments han estat considerats com: **Assentament ibèric**, **Assentament rural ibèric final**, **Assentament rural romà (de tipus “vil·la”**, en el cas que s'hagin trobat indicis per considerar-lo, segons els nostres paràmetres, una vil·la romana), **Camp de sitges** (o **Sitja isolada**, en el cas que només hagi estat documentada una d'aquestes estructures d'emmagatzematge), **Necròpolis (d'inhumació** o **d'incineració**, segons la forma d'enterrament; si a l'indret en qüestió només s'ha constatat

---

¹ Consultar Gràfiques 1-7.

una sepultura, aquest ha estat simplement denominat com **Enterrament d'inhumació o d'incineració**), **Monument sepulcral**, **Monument commemoratiu**, **Forn ceràmic**, **Via**, **Pont**, **Aqüeducte** (aplicat a les conduccions d'aigua en general), **Port** (referit també als fondejadors) i **Pedrera** (utilitzat per fer referència de manera general als diferents punts d'extracció de materials de construcció evidenciats). En cas d'existir seriosos dubtes entorn a la natura del jaciment, hem optat per utilitzar simplement la qualificació **Indeterminat**, que hem procurat fer servir el menor nombre de vegades possibles.

- “**CRONOLOGIA**”. S'indica la cronologia del jaciment en qüestió mitjançant les següents categories genèriques: **Bronze Antic**, **Bronze Mig**, **Bronze Final**, **Ibèric Antic**, **Ibèric Ple**, **Ibèric Final/Tardo-republicà**, **August/Canvi d'Era**, **Alt Imperi**, **Baix Imperi**, **Visigòtic** i **Medieval**. En el cas de tenir un jaciment amb una cronologia difícil d'establir, però que és possible adscriure dins els períodes de l'Edat del Bronze, Ibèric o Imperial romà, hem utilitzat simplement els termes **Bronze**, **Ibèric** i **Roma**, respectivament. S'indicarà, sempre que estigui al nostre abast, el període on situem l'inici del jaciment i aquell on suposem que es troba la fi d'aquest. Aquestes categories genèriques que hem establert apareixeran acompanyades, si les dades amb les quals comptem així ho permeten, de la indicació numèrica cronològica, sempre molt més precisa, o d'algun breu comentari que podria acotar una mica més la cronologia assignada a un determinat jaciment, informacions que presentem entre parèntesis, donat el seu eventual caràcter, el comentari de les quals és abordat, més endavant, dins la categoria de “**Valoració**” del jaciment.

- “**CONSERVACIÓ**”. S'especifica, en el cas que sigui possible, el grau de conservació del jaciment a partir de la següent nomenclatura, extreta de la Carta Arqueològica: **Excel·lent** (es conserva la major part de les seves estructures i/o una gran potència estratigràfica amb estructures per sota del “nivell 0”), **Bo** (s'observa una part considerable de les seves estructures i/o s'evidencien nombroses restes ceràmiques, lítiques o metàl·liques, que recolzen l'existència d'un jaciment, tot i que les estructures no siguin visibles), **Regular** (presenta algun vestigi de les seves estructures i/o restes superficials suficients per afirmar l'existència d'un jaciment), **Dolent** (es documenta només alguna resta superficial) i **Destruït** (no es conserva cap tipus de resta a l'actualitat, però és possible establir la seva ubicació i, fins i tot, intuir les seves característiques, utilitzant les informacions prèvies a la destrucció del jaciment en qüestió).

- “**UBICACIÓ**”. Es fa una ràpida descripció del lloc on es troba el jaciment i de la manera d'accedir-hi.

- “**MATERIALS (1)**”: Es parla de les evidències arqueològiques constatades al jaciment amb la precisió que les nostres fonts d'informació possibiliten.

- “**DESCRIPCIÓ DE LES ESTRUCTURES (1)**”: En el cas de haver-se trobat a l'indret en qüestió estructures arquitectòniques significatives, s'inclou aquesta categoria, en la qual es detallen les restes de caire arquitectònic localitzades.

- “**VALORACIÓ (1)**”: Amb les dades arqueològiques testimoniades es procedeix a fer, si és possible, un breu comentari sobre la natura i la cronologia del jaciment en qüestió.

- “**HISTORIAL (2)**”: Es fa un petit balanç, si es compta amb la informació, sobre l'activitat arqueològica desenvolupada al jaciment des del seu descobriment.

- “**BIBLIOGRAFIA (2)**”: S'inclouen les publicacions sobre el jaciment de les quals tenim constància.

Les categories acompanyades del núm. “(1)” apareixen en tots els casos, però en situacions especials s'alternen o es fusionen, mentre que les acompanyades del núm. “(2)” només són incloses a la fitxa si es compta amb informació suficient al respecte.

Cal subratllar les dificultats existents per a l'estudi i la interpretació d'alguns dels jaciments constatats, doncs la major part ens són coneguts mitjançant notícies d'excavacions antigues, que ens transmeten informacions molt parcials (a vegades ni es detallen els materials exhumats amb la precisió desitjada), o prospeccions superficials, que només permeten documentar la possible presència d'un lloc arqueològic, sense que es pugui determinar ni la cronologia ni la natura del mateix. Aquesta situació es deguda a que, al contrari del que succeix amb el nucli urbà de Tarragona, en el qual s'han fet i s'estan fent nombroses campanyes d'excavació, donada la seva riquesa arqueològica, la qual cosa l'ha fet mereixedor, amb tota justícia, de la proclamació de Patrimoni de la Humanitat l'any 2001, molts pocs dels jaciments que han estat localitzats al seu *hinterland* han estat objecte d'una excavació arqueològica pròpiament dita.

1.- TARRAGONÈS.

1.1.- Altafulla.	(Pàgs.)
1.1.1.- La Coma.....	465
1.1.2.- La Casera.....	466
1.1.3.- Revellà.....	468
1.1.4.- Pedrera d'Els Munts.....	469
1.1.5.- Pedrera de Sant Antoni.....	471
1.1.6.- Vil·la d'Els Munts.....	471
1.1.7.- Vil·la davant l'Església / Vil·la de la Plaça de l'Església.....	476
1.1.8.- Vil·la del costat del poble.....	477
1.2.- El Catllar de Gaià.	
1.2.1.- Els Cocons.....	477
1.2.2.- Mas Moragues.....	478
1.2.3.- Mas d'en Ros.....	479
1.2.4.- Mas d'en Bernat / Mas d'en Bevenat.....	480
1.2.5.- La Quadra de Vilet.....	480
1.2.6.- Manous.....	481
1.2.7.- Jaciment del costat del Camp de Tir.....	482
1.2.8.- Sitja de la Carretera.....	483
1.3.- Constantí.	
1.3.1.- Mas dels Frares / Mas d'en Solé Bas.....	483
1.3.2.- Vil·la de Centcelles.....	485
1.3.3.- Les Argiles / Los Argilos.....	489
1.3.4.- Mas d'en Bosch I / Mas de Bosc / Les Tries.....	490
1.3.5.- Mas de Serapí / La Creu de Salom.....	491
1.3.6.- Sant Pol.....	492
1.3.7.- Sant Llorenç.....	492
1.3.8.- Camí d'Almoster a Tarragona / Riudarenes II.....	493
1.3.9.- Les Gavarres II.....	494
1.3.10.- Riudarenes I.....	495
1.3.11.- Les Gavarres I.....	496
1.3.12.- Albellons I (*)......	497
1.3.13.- Albellons II (*)......	498
1.3.14.- Les Puntes (*)......	499
1.3.15.- La Ràfola (*)......	500
1.3.16.- Mas del Bosch II (*)......	501
1.3.17.- Mas del Bosch III (*)......	502
1.3.18.- Mas de Montaner (*)......	503
1.4.- Creixell de Mar.	
1.4.1.- Urbanització "Rincón del César" / Partida de la Clota.....	503
1.4.2.- Port Romà - Derelicta Berà II.....	505

1.5.- El Morell (Sense jaciments).

1.6.- La Nou de Gaià.

1.6.1.- Necròpolis de La Nou de Gaià.....	507
1.6.2.- Vil· la de La Nou de Gaià.....	508
1.6.3.- Pedrera de La Nou de Gaià.....	509

1.7.- Els Pallaresos.

1.7.1.- El Pont del Tupí / El Pont del Tupino.....	509
--	-----

1.8.- Perafort.

1.8.1.- El Pont de Codony.....	510
1.8.2.- Vil· la d'El Pont del Tupí / Mas Garrut.....	511
1.8.3.- La Barquera.....	512
1.8.4.- Vil· la d'El Pont del Codony / Vil· la de La Balança.....	513
1.8.5.- Enterrament de Perafort.....	514
1.8.6.- Mas dels Quarts.....	515
1.8.7.- Els Vinyers / Mas de les Vinyes.....	516
1.8.8.- Mas Blanquet.....	517
1.8.9.- Les Comes.....	517
1.8.10.- Les Vinyes Grans / Vil· la de davant la benzinera.....	518

1.9.- La Pobla de Mafumet.

1.9.1.- Necròpolis de Mas Sardà.....	519
1.9.2.- Vil· la de Mas Sardà.....	520
1.9.3.- Vil· la de REPSOL Químiques.....	521
1.9.4.- Mas Blanc / Mas Vallets.....	521

1.10.- La Pobla de Montornès.

1.10.1.- Bigorra.....	522
1.10.2.- El Coll de Creus.....	523
1.10.3.- Turó de l'Ermita de Montornès.....	524

1.11.- Renau.

1.11.1.- Les Domenges.....	525
1.11.2.- Mas d'en Sort.....	526

1.12.- La Riera de Gaià.

1.12.1.- Les Fontanilles.....	527
1.12.2.- El Pivé de Martí.....	528
1.12.3.- Els Pedregalets.....	530
1.12.4.- Vil· la de la Fàbrica d'Alabastres / Alabastres Gasull.....	531
1.12.5.- Aqüeducte del Gaià.....	534

1.13.- Roda de Berà.

1.13.1.- Font i Ermita de Berà.....	536
1.13.2.- Port de Berà - Derelicta Berà I.....	537
1.13.3.- Arc de Berà.....	538
1.13.4.- Pedreres de Roda de Berà (I i II).....	542

1.14.- Salomó (Sense jaciments).

1.15.- Salou.

1.15.1.- El Bosc del Quec.....	543
1.15.2.- La Burguera.....	544
1.15.3.- Muebles Aterco.....	545
1.15.4.- Urbanització “El Mirador”.....	546
1.15.5.- Mas Paella.....	547
1.15.6.- Conducció de La Cadeneta.....	547
1.15.7.- Vil·la de La Cadeneta.....	548
1.15.8.- Vil·la de la Platja Llarga.....	549
1.15.9.- La Sella / La Torre Alta.....	550
1.15.10.- Tossal de La Canyada / Tossal de La Ganayada.....	551
1.15.11.- Hotel Torçat.....	551
1.15.12.- Vèrtex Geodèsic.....	552

1.16.- La Secuita.

1.16.1.- L’Argilaga.....	553
1.16.2.- Mas Llanjo.....	554
1.16.3.- Mas Mercadé.....	555
1.16.4.- Mas de la Tallada.....	556
1.16.5.- Vil·la de La Secuita.....	557

1.17.- Tarragona.

1.17.1.- Mas del Frare.....	558
1.17.2.- Pedreres d’El Mèdol (I i II).....	559
1.17.3.- Vil·la Ceratònia.....	561
1.17.4.- Pedreres d’El Llorito.....	561
1.17.5.- Pedrera de Mas dels Arcs.....	562
1.17.6.- Pedrera de Les Coves de la Pedrera.....	563
1.17.7.- Pedrera de l’Ermita de La Salut.....	564
1.17.8.- Torre dels Escipions.....	565
1.17.9.- Pedrera del Mas del Marquès / Pedrera del “Camping Caledònia”.....	568
1.17.10.- Pedrera de La Sabinosa / La Savinosa.....	568
1.17.11.- Pedrera de La Rabassada.....	569
1.17.12.- Pedrera dels Escipions / Pedrera de la Punta de la Creueta.....	570
1.17.13.- Pedrera de l’Aqüeducte.....	571
1.17.14.- Dipòsit de carreus davant El Mèdol.....	572
1.17.15.- Mas de Rabassa.....	573
1.17.16.- Platja de Calabecs / Platja de la Marquesa / Platja de la Roca Plana.....	574

1.17.17.- Vil· la de la Torre dels Escipions.....	575
1.17.18.- Vil· la de Ferran.....	576
1.17.19.- Els Mongons I.....	577
1.17.20.- Els Mongons II.....	578
1.17.21.- Mas dels Canonges.....	579
1.17.22.- Mas Clarà.....	580
1.17.23.- La Budellera.....	582
1.17.24.- Aqüeducte del Francolí / Aqüeducte de Les Farreres / Pont del Diable.....	582
1.17.25.- Aqüeducte del Francolí II.....	586
1.17.26.- Pont Vell del Francolí.....	587
1.17.27.- Dipòsits de Sant Salvador.....	588
1.17.28.- Mas Pastoret.....	588
1.17.29.- Mas Ricard.....	589
1.17.30.- Mas de la Buella.....	590
1.17.31.- Vil· la de Sant Salvador.....	591
1.17.32.- Vil· la Ceres / Mas Manresa.....	591
1.17.33.- Vil· la de L'Oliva.....	592
1.17.34.- Necròpolis de Sant Salvador.....	593
1.17.35.- Mas Grimau / Mas Grumà.....	594
1.17.36.- Mas Mèdol.....	594
1.17.37.- Poblat de Riu Clar.....	595
1.17.38.- Vil· la entre el Mas de Pastor i el Pont del Diable.....	596
1.17.39.- Mas de Les Figures.....	597

1.18.- Torredembarra.

1.18.1.- Pedrera de la Platja d'Els Capellans / Pedrera de Canyadell.....	597
1.18.2.- Vil· la d'El Moro / Els Antigons.....	598

1.19.- Vespella de Gaià.

1.19.1.- Corral del Maginet.....	601
----------------------------------	-----

1.20.- Vilallonga del Camp.

1.20.1.- Les Costetes.....	602
1.20.2.- El Cogoll II / Enterrament d'El Cogoll.....	603
1.20.3.- El Cogoll I / Vil· la d'El Cogoll.....	604

1.21.- Vila-seca.

1.21.1.- Els Aragalls.....	606
1.21.2.- Vil· la Bayer.....	607
1.21.3.- La Canaleta / Forn de Vila-seca i Salou.....	608
1.21.4.- Partida de La Carreró.....	610
1.21.5.- Cal· lípolis.....	611
1.21.6.- Corral del Baló.....	616
1.21.7.- Mas d'en Gras.....	616

2.- BAIX CAMP.

2.1.- L'Albiol (Sense jaciments).

2.2.- L'Aleixar (Sense jaciments).

2.3.- Alforja (Sense jaciments).

2.4.- Almoster (Sense jaciments).

2.5.- Arbolí.

2.5.1.- Cova C / Cova del Rufino..... 627

2.5.2.- Cova de L'Alzina..... 628

2.6.- L'Argentera (Sense jaciments).

2.7.- Les Borges del Camp.

2.7.1.- Les Parades de Sant Bartomeu / Sant Bartomeu / Ermita de la Riera..... 629

2.8.- Botarell.

2.8.1.- Forn del Barranc de la Premsa Cremada..... 630

2.9.- Cambrils.

2.9.1.- Els Antigons / Partida de Sant Joan..... 632

2.9.2.- La Parellada..... 633

2.9.3.- Carretera de Montbrió / La Torre de l'Ermita / Santuari de la Mare de Déu del Camí... 634

2.9.4.- Castell de Vilafortuny..... 635

2.9.5.- El Cap de Sant Pere..... 636

2.9.6.- Els Tallats..... 637

2.9.7.- Partida de La Pujada de Na Ponça..... 638

2.9.8.- La Llosa..... 639

2.9.9.- L'Esquirol..... 643

2.9.10.- Jardins de l'Ermita de la Mare de Déu del Camí..... 644

2.9.11.- Mas d'en Bosch..... 645

2.10.- Capafonts (Sense jaciments).

2.11.- Castellvell del Camp.

2.11.1.- Santa Anna / Puig de Santa Anna..... 646

2.11.2.- Les Barqueres..... 648

2.12.- Coldejou (Sense jaciments).

2.13.- Duesaigües (Sense jaciments).

2.14.- La Febró (Sense jaciments).

2.15.- Maspujols (Sense jaciments).

2.16.- Montbrió del Camp (Sense jaciments).

2.17.- Mont-roig del Camp.

2.17.1.- La Roca.....	649
2.17.2.- <i>Oleastrum</i>	651
2.17.3.- El Velòdrom.....	652
2.17.4.- La Pobla / Les Pobles / Les Barqueres.....	653
2.17.5.- La Pobla d'en Taudell.....	655

2.18.- Prades.

2.18.1.- Les Purrides.....	655
2.18.2.- Els Tillans.....	656
2.18.3.- El Russinyol / El Rossinyol.....	658

2.19.- Pratdip (Sense jaciments).

2.20.- Reus.

2.20.1.- Plaça d'Isabel Basora / La Pastoreta.....	659
2.20.2.- L'Espluga Pobra / La Buada / La Boada / Forn romà de Castellvell / El Vilar.....	660
2.20.3.- Mas de L'Inspector.....	662
2.20.4.- Gas Reusenc.....	663
2.20.5.- Camí de la Pedra Estela / Pòrpores.....	664
2.20.6.- El Forn del Cabalet / Forn del Soto.....	665
2.20.7.- Mas de Valls / Pòrpores.....	666
2.20.8.- Mas d'en Rofes / Vil· la romana de la carretera d'El Morell.....	667
2.20.9.- Partida del Mas Calbó.....	668
2.20.10.- Barranc de L'Escorial.....	669
2.20.11.- El Vilar / Hort Lluny / Hort Pintat.....	670
2.20.12.- Monterols.....	672
2.20.13.- Els Antigons / Els Artigons / El Collblanc.....	672
2.20.14.- Els Cinc Camins.....	675
2.20.15.- La Grassa / Les Grasses / Mas del Ganso.....	675
2.20.16.- La Catafara.....	676
2.20.17.- Partida del Mas de Les Cabres I.....	677
2.20.18.- Mas de Morea.....	678
2.20.19.- El Burgar / Brugar.....	678

2.21.- Riudecanyes.

2.21.1.- Necròpolis d'Els Gorts.....	679
2.21.2.- Muntanya d'Escornalbou.....	680
2.21.3.- Els Gorts.....	681

2.22.- Riudecols.

2.22.1.- La Vilavella / La Vila Vella / La Torre dels Moros / Les Roques..... 681

2.23.- Riudoms.

2.23.1.- El Coll del Boc..... 682
2.23.2.- Molins Nous..... 683
2.23.3.- L'Hort del Pelat..... 685
2.23.4.- Mas de Gomandí / Forn romà de Maspujols / Mas de Coll..... 686
2.23.5.- Mas d'en Corts / Mas d'Antoni Corts / Mas Corts / Forn del Roquís / Planes del Roquís. 688
2.23.6.- La Timba del Castellot / Les Timbes..... 691
2.23.7.- Mas del Pesoler..... 694
2.23.8.- Mas del Barenys..... 695

2.24.- La Selva del Camp.

2.24.1.- Paret Delgada..... 696
2.24.2.- El Vilar de La Quadra del Paborde..... 698
2.24.3.- Mas d'en Bertran..... 699
2.24.4.- El Vilar de La Font de L'Albelló..... 700
2.24.5.- Mas Murillo..... 701
2.24.6.- Mas Nolles..... 702
2.24.7.- Barranc de Sales..... 703
2.24.8.- Mas del Cristià..... 703
2.24.9.- El Prat..... 704
2.24.10.- Subsòl del nucli emmurallat..... 704
2.24.11.- L'Horta (*)...... 705

2.25.- Vandellòs.

2.25.1.- Cova del Solà del Pep..... 706

2.26.- Vilanova d'Escornalbou (Sense jaciments).

2.27.- Vilaplana del Camp (Sense jaciments).

2.28.- Vinyols i Els Arcs.

2.28.1.- Partida del Torrent / Mas del Mario / Mas d'en Mario / Hostal "Don Juan"..... 707

3.- ALT CAMP.

3.1.- Aiguamúrcia.

3.1.1.- El Matà / Camp de la Creu.....	713
3.1.2.- Mas d'en Bellot.....	713
3.1.3.- Planes d'Aiguamúrcia.....	714
3.1.4.- Bosc de Sant Sebastià.....	715
3.1.5.- Les Planes II.....	716
3.1.6.- Ermita de Santa Agnès.....	716
3.1.7.- Nucli urbà de Santes Creus.....	717
3.1.8.- Palomoses II.....	717
3.1.9.- Font Cervellona / Vila de la Font Cervellona.....	718

3.2.- Alcover.

3.2.1.- Mas d'en Burguet / El Burguet.....	720
3.2.2.- El Vilasec / Partida de Vila-sec.....	721
3.2.3.- El Degotall.....	724
3.2.4.- Pont de Goi.....	725
3.2.5.- Mas de Gassol.....	726
3.2.6.- Mas de l'Escoter I (*).....	727
3.2.7.- Mas de l'Escoter II (*).....	728
3.2.8.- Mas de l'Escoter III (*).....	729
3.2.9.- Mas de l'Escoter IV (*).....	730
3.2.10.- Mas de l'Escoter V (*).....	731
3.2.11.- Mas de l'Escoter VI (*).....	731

3.3.- Alió.

3.3.1.- Casc urbà d'Alió.....	732
-------------------------------	-----

3.4.- Bràfim.

3.4.1.- El Vilà / El Vilar.....	733
3.4.2.- Casetes.....	734

3.5.- Cabra del Camp.

3.5.1.- Castell Tallat.....	734
-----------------------------	-----

3.6.- Figuerola del Camp (Sense jaciments).

3.7.- Els Garidells.

3.7.1.- La Malacuca (*).....	735
3.7.2.- Les Comes (*).....	736

3.8.- La Masó.

3.8.1.- Ribera del Francolí (La Masó - El Rourell)..... 737

3.9.- El Milà (Sense jaciments).

3.10.- Montferri.

3.10.1.- Vilardida..... 738

3.10.2.- Les Hortes de Montferri / Mas de La Quarterada..... 739

3.10.3.- Mas Ravell..... 740

3.10.4.- Tervicosa..... 740

3.11.- Mont-ral.

3.11.1.- Punta Coroneta..... 741

3.11.2.- La Cova de Mont-ral..... 742

3.12.- Nulles.

3.12.1.- Puig Ferré / El Puigferrer (*)..... 743

3.12.2.- Masia de Llorenç II (*)..... 745

3.12.3.- Mas Cardeny (*)..... 745

3.12.4.- El Bosc I (*)..... 746

3.12.5.- El Bosc II (*)..... 747

3.12.6.- El Bosc III (*)..... 748

3.12.7.- L'Alzina del Mussol (*)..... 749

3.13.- El Pla de Santa Maria (Sense jaciments).

3.14.- El Pont d'Armentera (Sense jaciments).

3.15.- Puigpelat.

3.15.1.- La Mina de Les Esquadres / Mina de L'Arquebisbe..... 750

3.15.2.- Les Esquadres I (*)..... 751

3.15.3.- Les Esquadres II (*)..... 751

3.16.- Querol.

3.16.1.- Cova del Garrofet..... 752

3.17.- La Riba (Sense jaciments).

3.18.- Rodonyà (Sense jaciments).

3.19.- El Rourell (Sense jaciments).

3.20.- Vallmoll.

3.20.1.- Els Garràfols.....	753
3.20.2.- Torrent de Vallmoll.....	754
3.20.3.- La Segarra (*).....	755
3.20.4.- Masia de Llorenç I (*).....	756

3.21.- Valls.

3.21.1.- La Cantera / La Pedrera / Carretera de Picamoixons.....	757
3.21.2.- La Coma / Forn de Fontscaldes (I).....	758
3.21.3.- Coll Roig.....	762
3.21.4.- El Vilar.....	762
3.21.5.- Forn de Fontscaldes (II).....	767
3.21.6.- Vil· la de Fontscaldes.....	767
3.21.7.- Masmolets (*).....	768
3.21.8.- Molí del Riu I (*).....	769
3.21.9.- Molí del Riu II (*).....	770
3.21.10.- El Palau del Reig de Baix (*).....	770
3.21.11.- Mas de la Perla (*).....	772
3.21.12.- Baiona (*).....	772

3.22.- Vilabella del Camp.

3.22.1.- Vilabella.....	773
3.22.2.- Les Cabesses.....	774

3.23.- Vila-rodona.

3.23.1.- Mas d'en Bosc.....	775
3.23.2.- Els Vinyets.....	775
3.23.3.- Villa Rotunda.....	776
3.23.4.- Planes del Porta.....	777
3.23.5.- Tram de l'aqüeducte romà (Pont d'Armentera - Tarragona) a l'àrea del Mas d'en Vives.	778
3.23.6.- Els Ponts / Els Pons.....	779
3.23.7.- Forn de la Finca del Gori.....	780
3.23.8.- Columbari de Vila-rodona / Panteó familiar de Vila-rodona.....	781
3.23.9.- Les Pinatelles.....	783
3.23.10.- Horta Avall.....	784
3.23.11.- Mas de Pedrafita.....	785
3.23.12.- Les Planes de la Serra.....	786
3.23.13.- Mas d'en Vives.....	787
3.23.14.- L'Alzinet.....	788
3.23.15.- Carretera de Vila-rodona a Canferré, Km. 2.....	788
3.23.16.- Aubellons / Albellons.....	789
3.23.17.- Palomoses I.....	790
3.23.18.- La Serra.....	791
3.23.19.- Mas del Barberet.....	791
3.23.20.- Vil· la del Columbari / Cal Mas.....	792
3.23.21.- Les Planes / Mas d'en Gori.....	793

1.- TARRAGONÈS .

NÚM. D'ORDRE: 1.1.1.

NOM DEL JACIMENT: La Coma.

TERME MUNICIPAL: Altafulla, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 22' 48'' E / 41° 09' 18'' N.

ALÇADA: 55 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural ibèric final.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple - Ibèric Final/Tardo-republicà.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba situat sobre el vessant NE del turó de La Coma, des del qual es domina la vall del Gaià i la fèrtil plana de la Rambla de la Rasa, al N del nucli urbà d'Altafulla. S'accedeix fàcilment per la carretera nacional CN-340, entre Altafulla i Torredembarra, i la T-214, en direcció a La Riera de Gaià.

MATERIALS (1): El material ceràmic testimoniats és molt escadusser i es troba molt dispers per tota la falda del turó. Concretament, es van localitzar 956 fragments de ceràmica, la major part dels quals s'inscriuen a un període cronològic comprés entre el s. V a.C. i el II o I a.C. Són especialment nombrosos els materials ceràmics d'època ibèrica plena (ss. IV-III a.C.), destacant àmpliament la ceràmica ibèrica i, sobretot, l'àmfora ibèrica. D'altra banda, els materials ceràmics pertanyents a la fase tardo-republicana o ibèrica final (ss. II-I a.C.) es manifesten en percentatges molt inferiors, la qual cosa ens indicaria una possible decadència d'aquest indret d'hàbitat amb arrels indígenes. També cal dir que s'ha localitzat la presència d'una petítíssima i irrellevant quantitat de material del s. I d.C.

VALORACIÓ (1): Els seus prospectadors, a partir del material ceràmic trobat, han interpretat el lloc com un poblat ibèric, amb un possible origen al s. V a.C., que tindria la seva època d'esplendor durant els ss. IV i III a.C., i que, molt probablement, va perdurar fins ben entrat el període tardo-republicà o ibèric final, fins un moment que, ara per ara, no s'ha pogut concretar, com un petit assentament rural indígena. És significatiu assenyalar el fet que molt a prop s'ubiquin altres jaciments arqueològics de gran interès com el poblat ibèric de Les Fontanilles (La Riera de Gaià, Tarragonès) (1.13.1.), situat també a un punt estratègic de la conca del Gaià, dominant el pas del riu per l'estret que formen les muntanyes del Castell de Santa Margarida i del Balcó.

HISTORIAL (2): Fou localitzat durant les prospeccions realitzades pel Servei d'Arqueologia de Tarragona en col·laboració amb la Universitat de *Southampton* (l'equip de l'*Ager Tarraconensis*) entre l'1 i el 30 de setembre de 1986. Els treballs foren dirigits per **S.J. Keay** i **J.A. Remolà i Vallverdú**.

BIBLIOGRAFIA (2): KEAY, S.J. i CARRETÉ, J.M., *Memòria de les prospeccions de l'Ager Tarraconensis 1985-1988* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya) (núm. 1/12); LÓPEZ VILAR, J., "La vil·la romana de la Fàbrica d'Alabastres (La Riera, Tarragona)", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 15 (1993), p. 306; CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, p. 176 (site 1.13).

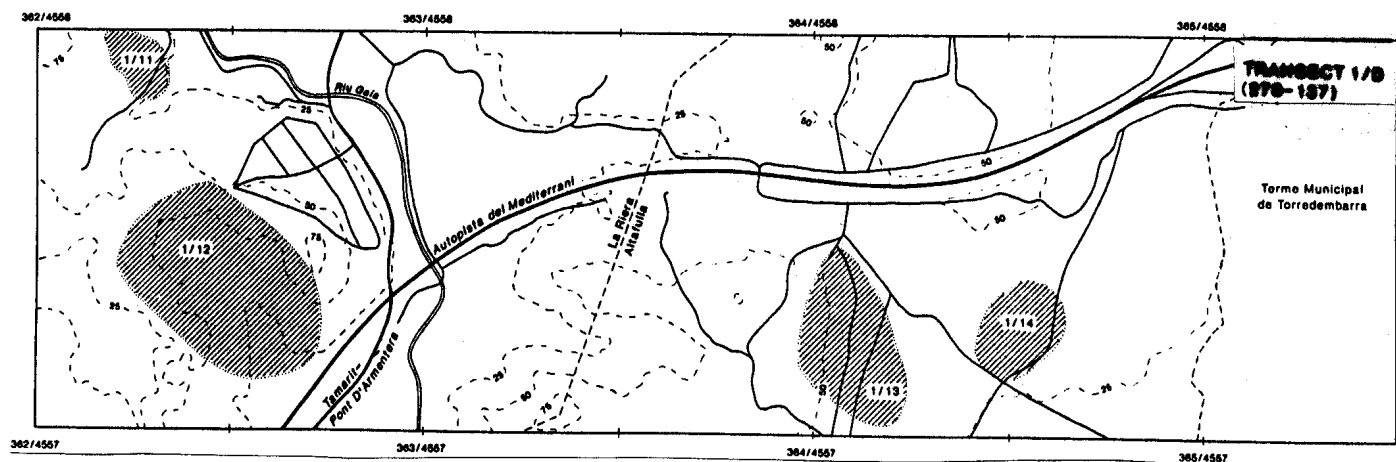

Figura I. Jaciments documentats per S.J. Keay als termes municipals d'Altafulla i de La Riera de Gaià: 1.11.- El Pivè de Martí (1.12.2.); 1.12.- Les Fontanilles (1.12.1.); 1.13.- La Coma (1.1.1.); 1.14.- La Casera (1.1.2.).

NÚM. D'ORDRE: 1.1.2.

NOM DEL JACIMENT: La Casera.

TERME MUNICIPAL: Altafulla, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 23' 10'' E / 41° 09' 13'' N.

ALÇADA: 30-40 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

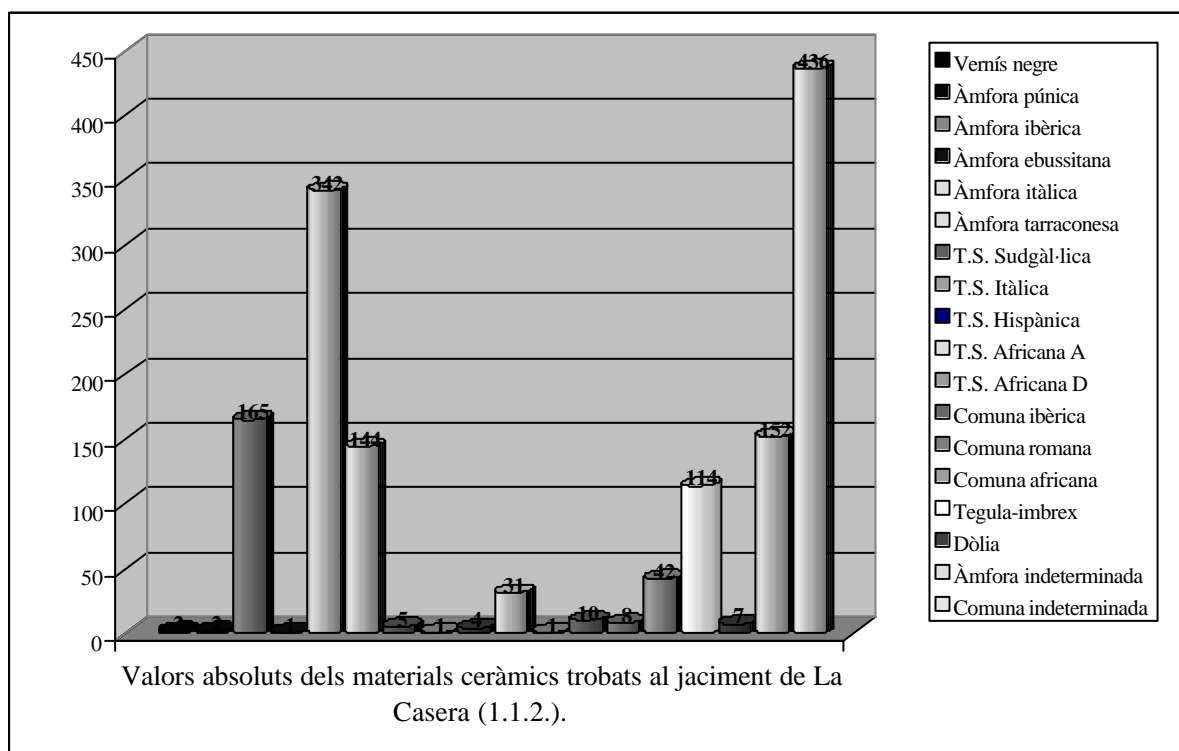
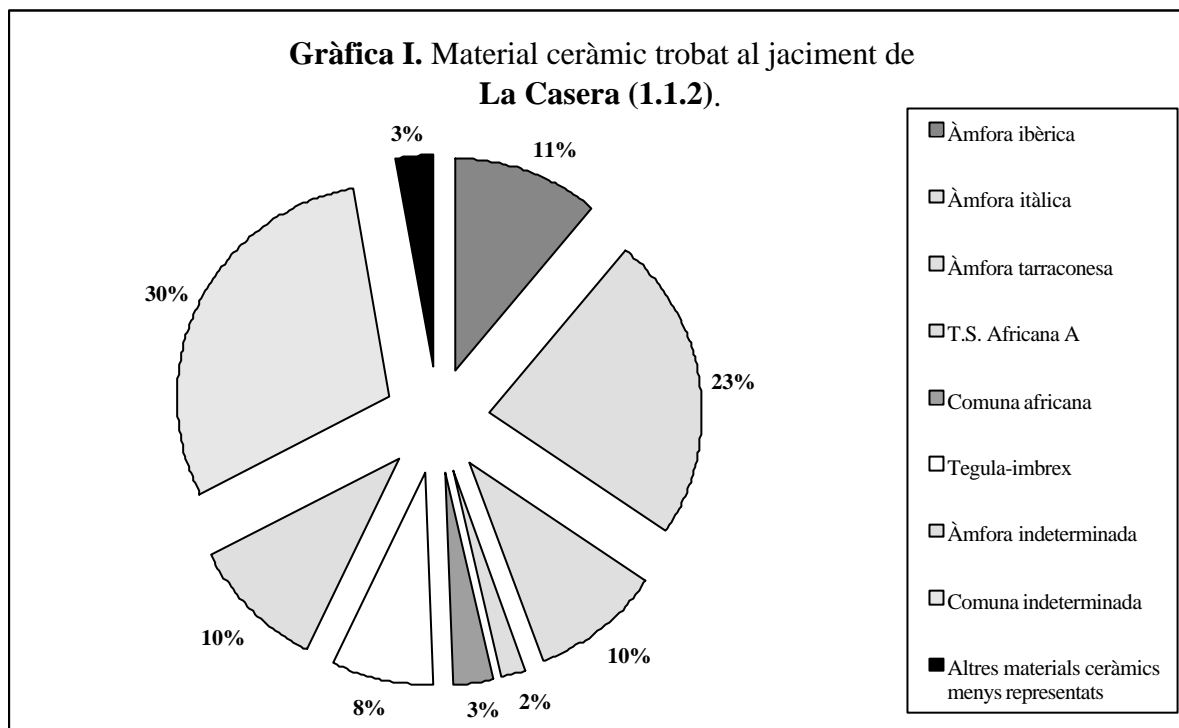
CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà - Baix Imperi.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es situa a la partida de La Casera, sobre una petita elevació del terreny que domina la fèrtil plana de la Rambla de la Rasa. S'accedeix fàcilment per les carreteres CN-340, entre Altafulla i Torredembarra, i T-214, en direcció Riera de Gaià.

MATERIALS (1): No apareixen estructures *in situ* en superfície, però sí molt material ceràmic. S'han trobat fragments d'àmfora itàlica (Dressel 1A i Dressel 1B), ibèrica i tarragonesa, de Terra Sigil·lata Sudgàlica, de ceràmica grollera oxidada, de dòlia i de *tegula-imbrex*. Concretament, els seus prospectadors van recollir un total de 1.467 fragments de ceràmica: 2 de vernís negre, 1 de comuna itàlica, 2 d'àmfora púnica, 165 d'àmfora ibèrica, 10 de comuna ibèrica, 1 d'àmfora ebussitana, 342 d'àmfora itàlica, 144 d'àmfora tarraconesa, 5

de Terra Sigil·lata Sudgàl·lica, 1 de Terra Sigil·lata Itàlica, 4 de Terra Sigil·lata Hispànica, 31 de Terra Sigil·lata Africana A, 1 de Terra Sigil·lata Africana D, 42 de comuna africana, 7 de comuna romana, 114 de *tegula-imbrex*, 7 de dòlia, 436 de comuna indeterminada i 152 d'àmfora indeterminada. L'absència de materials constructius d'època romana fa pensar en l'existència encara *in situ* d'estructures sota el "nivell 0" actual (doncs el jaciment no s'ha excavat, només ha estat prospectat).

VALORACIÓ (1): Habitualment, l'indret s'interpreta com un assentament de tipus "vil· la" que tindria els seus orígens vers el s. II a.C. i que perduraria durant l'època imperial. Nosaltres, pel material recollit i la prudència que s'ha de tenir a l'hora d'utilitzar el terme "vil· la" pel que fa als jaciments tardo-republicans, el considerem com un assentament rural aparegut durant el període ibèric final o tardo-republicà que perduraria durant el període imperial com assentament rural romà de tipologia difícil de precisar (no n'hi ha indicis suficients per afirmar que es tractés d'un assentament de tipus "vil· la", però tampoc per a desestimar aquesta possibilitat). La seva perduració al llarg de l'època alto-imperial queda perfectament reflectida en els materials ceràmics trobats. Més dubtosa sembla la possibilitat d'allargar la seva cronologia fins al Baix Imperi, donada l'escassa presència de materials tardans (es redueix, únicament, a 1 fragment de Terra Sigil·lata Africana D).

HISTORIAL (2): Fou localitzat durant les prospeccions realitzades pel Servei d'Arqueologia de Tarragona en col·laboració amb la Universitat de *Southampton* (l'equip de l'*Ager Tarraconensis*) entre l'1 i el 30 de setembre de 1986. Els treballs foren dirigits per **S.J. Keay** i **J.A. Remolà i Vallverdú**.

BIBLIOGRAFIA (2): KEAY, S.J. i CARRETÉ, J.M., *Memòria de les prospeccions de l'Ager Tarraconensis 1985-1988* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya) (núm. 1/13); LÓPEZ VILAR, J., "La vil·la romana de la Fàbrica d'Alabastres (La Riera, Tarragona)", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 15 (1993), p. 306; CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, p. 176 (site 1.14).

NÚM. D'ORDRE: 1.1.3.

NOM DEL JACIMENT: Revellà.

TERME MUNICIPAL: Altafulla, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 22' 30'' E / 41° 09' 35'' N.

ALÇADA: 49 m.s.n.m.

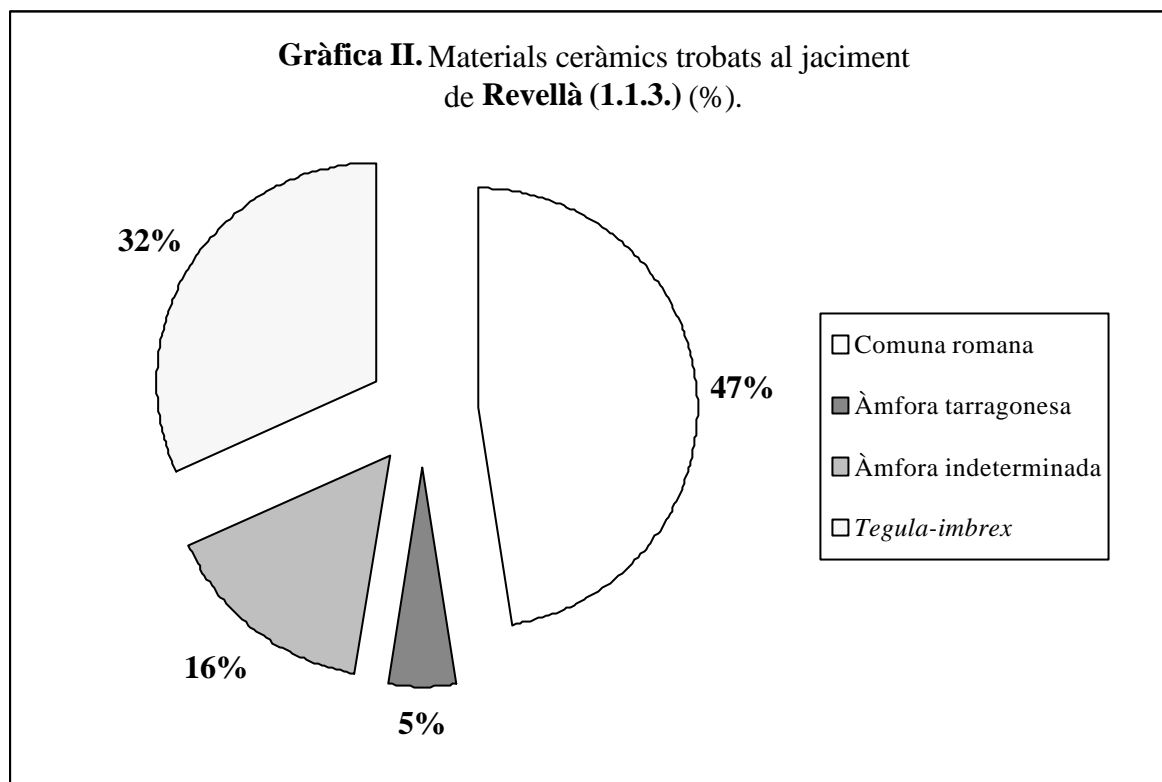
TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es situa al vessant SO del turó del Torell, dominant el pas del riu Gaià i de la Rambla de la Rasa, molt a prop del límit entre els termes municipals d'Altafulla i de La Riera de Gaià. S'accedeix fàcilment pel P.K. 1172,5 de la carretera nacional CN-340, per la T-202, que comunica les poblacions de La Riera de Gaià i de Salomó, i, finalment, pel Camí de la Torre.

MATERIALS (1): No apareixen estructures *in situ* en superfície i la ceràmica és molt escadussera. L'equip de l'*Ager Tarraconensis* només va localitzar 19 fragments ceràmics: 1 d'àmfora tarragonesa, 6 de *tegula*, 9 de comuna romana i 3 d'àmfora indeterminada.

VALORACIÓ (1): A partir d'aquests fragments ceràmics, considerem el jaciment com un assentament rural d'època romana, sense que es pugui precisar ni la seva cronologia ni la seva natura concreta, tot i que, degut a la seva excel·lent ubicació, similar a la d'establiments tipus "vil·la" localitzats a la regió, hagi estat qualificat com a "vil·la". Nosaltres no volem ser tan categòrics i més tenint en compte que la quantitat d'evidències és tan petita que, fins i tot, es pot dubtar de la mateixa existència del jaciment i contemplar la possibilitat de que els pocs materials trobats a l'indret pertanyin a jaciments propers.

HISTORIAL (2): Fou localitzat durant les prospeccions realitzades pel Servei d'Arqueologia de Tarragona en col·laboració amb la Universitat de *Southampton* (l'equip de l'*Ager Tarraconensis*) entre l'1 i el 30 de setembre de 1986. Els treballs foren dirigits per **S.J. Keay** i **J.A. Remolà i Vallverdú**.

BIBLIOGRAFIA (2): KEAY, S.J. i CARRETÉ, J.M., *Memòria de les prospeccions de l'Ager Tarraconensis 1985-1988* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya) (núm. 1/11); LÓPEZ VILAR, J., "La vil·la romana de la Fàbrica d'Alabastres (La Riera, Tarragona)", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 15 (1993), p. 306.

NÚM. D'ORDRE: 1.1.4.

NOM DEL JACIMENT: Pedrera d'Els Munts.

TERME MUNICIPAL: Altafulla, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 23' 25'' E / 41° 08' 04'' N.

ALÇADA: 20-30 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Pedrera.

CRONOLOGIA: Alt Imperi - Visigòtic.

CONSERVACIÓ: Bo.

UBICACIÓ: Es situa a la zona residencial d'Els Munts, darrera mateix del jaciment de la vil·la romana d'Els Munts (1.1.6.). S'accedeix per la carretera nacional CN-340, a 10 Km. de Tarragona, i pel carrer de Pons d'Icart, al final del qual trobem la susdita vil·la i, darrera d'aquesta, la pedrera en qüestió.

MATERIALS (1): Es tracta d'una explotació a l'aire lliure que aportava un tipus de pedra calcària del miocènic, molt porosa i bastant tova, de color groguenc, tot i que, amb el temps i l'exposició a la intempèrie, adquireix una patina grisenca. Segons apunta **M.D. del Amo Guinovart**, ha estat extret un volum de material d'aproximadament 6.385,84 m³, gairebé tot en època romana.

VALORACIÓ (1): La proximitat d'aquesta pedrera respecte a la Vil·la d'Els Munts (1.1.6.) ja va fer pensar a diversos autors, com **P.M. Bergés Soriano**, en la possibilitat de que el material utilitzat en la construcció de la susdita vil·la podia procedir d'aquesta pedrera, la qual cosa ha quedat demostrada plenament avui dia mitjançant l'índex de fluorescència de les pedres. L'extracció de materials, que hauríem de situar cronològicament durant l'època de funcionament de la vil·la (és a dir, ss. I-VII d.C.), fou esglaonada i avui dia encara és possible observar els diferents nivells de treball. El sistema d'extracció emprat consistia en excavar un canal que cobria tot el perímetre del bloc a extreure i després s'hi encastaven un seguit de tascons de fusta que s'empapaven amb aigua per a produir la dilatació de la fusta que a la vegada, per pressió, provocava la fissura de la roca per la zona marcada pel canal. Segons **M.D. del Amo Guinovart**, és molt probable que la pedrera no fos utilitzada posteriorment a l'època romana, doncs, d'una banda, les referències escrites conegudes fins al moment permeten suposar que l'únic lloc d'extracció en funcionament a l'àrea d'Altafulla fou la pedrera de Sant Antoni (1.1.5.) i, d'altra banda, es ben sabut que durant el període medieval es preferia reutilitzar carreus procedents d'edificacions més antigues, abans de consumir energies intentant arrencar materials constructius de les parets rocoses.

BIBLIOGRAFIA (2): BERGÉS SORIANO, P.M., "Informe sobre 'Els Munts'", *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 105-112 (1969-70), p. 145; DEL AMO GUINOVART, M.D., "Aportación al estudio de las canteras romanas de la zona arqueológica de 'Els Munts'", *Estudis Altafullencs*, 5 (1981), pp. 5-25; ÁLVAREZ PÉREZ, A., "Estudio de los materiales lapideos presentes en la epigrafía de Cataluña", *Épigraphie Hispanique. Problèmes de méthode et d'édition (Bordeaux, 1981)*, París 1984, pp. 87-126; MASSÓ CARBALLIDO, J., "El Mèdol i les pedreres romanes de Tàrraco", *Guia Arqueològica Tarraconense*, cap. 16, Tarragona 1987, pp. 129-136; ÁLVAREZ, A., CABELLO, E., PRADA, J.L. i BENET, C., "Canteras romanas de Tarraco y sus alrededores", *La ciutat en el món romà. XIVè Congrès Internacional d'Arqueologia Clàssica (Tarragona, 5-11 de setembre de 1993)*, Tarragona 1994, pp. 23-25; LORENZO MERINO, C. i MUÑOZ, J.A., *Las canteras romanas de Tarragona* (inèdit).

NÚM. D'ORDRE: 1.1.5.

NOM DEL JACIMENT: Pedrera de Sant Antoni.

TERME MUNICIPAL: Altafulla, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 22' 10-30'' E / 41° 08' 30-40'' N.

ALÇADA: 50-90 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Pedrera.

CRONOLOGIA: Roma - Medieval.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es situa al NO del nucli urbà d'Altafulla, dins la Urbanització de Sant Antoni.

MATERIALS (1): Es tracta d'una explotació a l'aire lliure que proporcionava una pedra calcària molt porosa, tova i de coloració vermellosa i groguenca, del Miocè.

VALORACIÓ (1): Va funcionar amb total seguretat en època medieval, doncs s'han trobat materials procedents d'aquesta pedrera als castells de Torredembarra i d'Altafulla i també a les cases més antigues d'ambdues viles (ss. XI - XVI/XVII). La seva relativa proximitat amb la vil·la romana d'Els Munts (1.1.6.), ha fet pensar en una possible explotació ja en època romana que hauria quedat emmascarada pel gran volum d'extracció que es va produir durant l'època medieval i moderna, una hipòtesi que no comparteix **M.D. del Amo Guinovart**, doncs, al seu parer, es trobaria massa lluny, a la part alta de la població d'Altafulla, sent més lògic considerar els materials com a procedents de les més properes pedreres d'Els Munts (1.1.4.) i de la Platja d'Els Capellans (Torredembarra, Tarragonès) (1.18.1.).

BIBLIOGRAFIA (2): DEL AMO GUINOVART, M.D., "Aportación al estudio de las canteras romanas de la zona arqueológica de 'Els Munts'", *Estudis Altafullencs*, 5 (1981), pp. 5-25; ÁLVAREZ PÉREZ, A., "Estudio de los materiales lapideos presentes en la epigrafía de Cataluña", *Épigraphie Hispanique. Problèmes de méthode et d'édition (Bordeaux, 1981)*, París 1984, pp. 87-126; MASSÓ CARBALLIDO, J., "El Mèdol i les pedreres romanes de Tàrraco", *Guia Arqueològica Tarraconense*, cap. 16, Tarragona 1987, pp. 129-136; ÁLVAREZ, A., CABELLO, E., PRADA, J.L. i BENET, C., "Canteras romanas de Tarraco y sus alrededores", *La ciutat en el món romà. XIVè Congrés Internacional d'Arqueologia Clàssica (Tarragona, 5-11 de setembre de 1993)*, Tarragona 1994, pp. 23-25; LORENZO MERINO, C. i MUÑOZ, J.A., *Las canteras romanas de Tarragona* (inèdit).

NÚM. D'ORDRE: 1.1.6.

NOM DEL JACIMENT: Vil·la d'Els Munts.

TERME MUNICIPAL: Altafulla, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 23' 19'' E / 41° 08' 17'' N.

ALÇADA: 1-20 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà (de tipus “vil· la”).

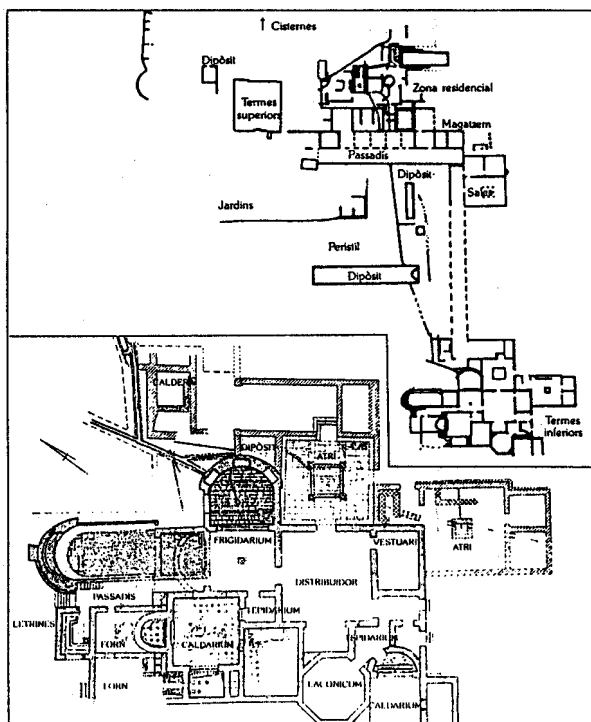
CRONOLOGIA: Alt Imperi (s. I d.C.) - Visigòtic (fins als inicis del s. V d.C.).

CONSERVACIÓ: Excel· lent.

UBICACIÓ: El jaciment s'ubica a 1 Km. en línia recta del centre del casc urbà d'Altafulla, a l'extrem SE del terme, llindant amb el de Torredembarra, uns 12 Km. al NE de Tarragona, molt a prop de l'antic traçat de la *Via Augusta*. S'assenta sobre el suau vessant del turó d'Els Munts que s'obre en forma d'amfiteatre natural vers el migdia i que connecta amb el vessant E del Cap Gros. El Camí Vell d'Els Munts passa pel mig del jaciment tallant algunes estructures.

MATERIALS (1): S'han exhumat nombroses estructures arquitectòniques de gran entitat i molts elements decoratius (mosaics, estàtues, capitells, pintures murals, etc...). Les tasques agrícoles han afectat greument al jaciment, tot i que els seus efectes s'han deixat sentir desigualment pel que fa a la conservació de les ruïnes a cadascuna de les àrees. En aquest sentit, cal assenyalar que, en general, s'han conservat millor els sectors construïts amb *opus caementicium* que les parets de pedra, més fàcils de reaprofitar, construïdes, fonamentalment, a partir de carreus provinents de l'anomenada pedrera d'Els Munts (1.1.4.), que es troba al costat de les ruïnes, vers l'E. És molt significativa la presència a l'indret d'un forn de calç, al qual, sens dubte, hem d'atribuir la pèrdua de nombrosos materials. D'altra banda, també s'ha localitzat al jaciment gran quantitat de ceràmica, amb cronologies compreses entre el s. I i el V d.C., predominant la Terra Sigil· lata Clara A (sobretot, 10 A) i D. **J.-G. Gorges** informa de la presència de ceràmica de “parets fines”, de Terra Sigil· lata Sudgà· lica (forma Dragendorff 29), Hispànica i Clara A, C i D i destaca l'absència de ceràmiques de vernís negre. Al Museu d'Arqueologia de Tarragona, es conserva 1 petit vas aretí, 3 llànties decorades de la forma Dressel 20 i diversos fragments de Terra Sigil· lata Hispànica (forma Dragendorff 37) i Clara D estampada (forma Dragendorff 42). També han estat documentades diverses monedes de diferents èpoques (especialment, de Claudi, Trajà i Faustina i, fins i tot, un tresoret monetari amb encunys datables entre els anys 238 i 268 d.C.), 1 sivella de cinturó típicament visigòtica i 1 segell de bronze de 6,8 cm. de diàmetre amb una inscripció retrògrada, per a donar una impressió positiva, que ha estat estudiada per **G. Alföldy**, «*C(ai) Valeri Aviti / Augus- / tobri- / ga*» (RIT 923), la qual, com podem comprovar, ens parla d'un personatge anomenat *Caius Valerius Avitus*, natural d'*Augustobriga* (Muro d'Agreda, Sòria), del qual tenim altres epígrafs més explícits que ens permeten saber que va arribar a *Tarraco* seguint ordres de l'emperador *Antoninus Pius* i que fou duunvir a mitjans del s. II d.C. (RIT 352-354). Aquest segell va servir, segurament, al nostre personatge per a marcar teules i àmfores amb el seu nom i amb el del seva *ciuitas* de procedència. Al jaciment es van trobar també 3 petits fragments d'inscripcions (2 dels quals serien, probablement, de caràcter funerari), que, segons **Alföldy**, datarien, a partir de criteris paleogràfics, del s. III o, millor, del s. IV d.C., i dels què, malauradament, no s'ha pogut llegir res d'interès a causa de la severa mutilació que han sofert (RIT 1079 i 1080). El jaciment ha proporcionat també interessants peces escultòriques, concretament, un Eros i una Hígia acèfals, una divinitat de la terra, un cap d'*Antinoo* i una estàtua d'Esculapi, totes realitzades en marbre blanc italià, amb una alçada mitjana de 70 cm. i datables vers el s. II d.C.

Figura II. Planta de les restes exhumades al jaciment de la vil·la romana d'Els Munts (1.1.6).
A sota, podeu veure la planta del complex termal meridional de la susdita vil·la (segons P.M. Bergés Soriano).

VALORACIÓ (1): S'han donat diverses interpretacions d'aquests vestigis romans que l'arqueologia ha anat descartant. Per exemple, es va identificar amb la *mansio Palfuriana* citada a l'Itinerari d'Antoní o amb una població fortificada al N de Tarragona. Avui dia, no n'hi ha dubte de que es tracta d'una vil·la de considerables dimensions i riquesa, tal i com ens indiquen les troballes arqueològiques constatades i el fet que l'ocupessin personatges com el duunvir *Caius Valerius Avitus*. En paraules de **J.-G. Gorges**, estaríem, concretament, davant una «*grande villa romaine de type linéaire à galerie*». Les restes localitzades permeten fixar una cronologia compresa entre el s. I d.C. (es pensa que, probablement, fou construïda per encàrrec d'un ric personatge tarraconense d'època de Claudi) i els inicis del s. V d.C., amb dues etapes constructives separades per la invasió franco-alamana de la segona meitat del s. III d.C., moment en què fou destruïda. Gràcies a la troballa de monedes, de ceràmica tardana i, especialment, de la sivella de cinturó visigòtica, sabem que la vil·la es va reconstruir.

DESCRIPCIÓ DE LES ESTRUCTURES (1): El jaciment, de considerables dimensions (ocupa una superfície total de 2,5 Ha., 170 X 150 m.), presenta una orientació NE-SO, amb els seus sectors disposats sobre 3 terrasses. Del nucli central de la vil·la s'ha posat al descobert un gran *ambulacrum* o passadís en forma de "L" (60 i 32 m. de longitud cada tram), que, per un costat, donava accés a les habitacions i dependències de la vil·la, i, per l'altre, porticat, es comunicava amb un ampli *hortus* o jardí en el què trobem un petit ninfeu i un gran dipòsit d'aigua utilitzat com a reserva i subministrament de les grans termes del S o termes inferiors, les millor conegudes. Aquests luxosos espais, sens dubte, degueren integrar la *pars urbana* de la vil·la. El passadís presentava un paviment de mosaic en el seu tram més curt i les habitacions excavades, fins al moment, d'aquesta *pars urbana* presenten, igualment, paviments de mosaics policroms datables, segons **A. Balil**, vers la primera meitat del s. III d.C. La més gran d'aquestes estances presenta al seu centre 7 sortidors de planta octogonal. Darrera d'aquestes habitacions residencials, dins el sector E del nucli central, s'ubicaven les

dependències del sector rústic, que es conserven en un estat bastant precari i de les quals només resten uns dipòsits semi-esfèrics i nombroses conduccions i petits canals d'aigua. Al NE del nucli central de la vil·la, es situa un gran dipòsit d'aigua de planta rectangular (21,50 m. X 5,5 m. X 3,50 m.), construït amb *opus caementicium* (murs de 55 cms. de gruix), perfectament conservat, que es divideix en 8 compartiments comunicats entre ells per murs i arcs de mig punt. Més al S, hi ha una cisterna per a recollir la pluja que encara conserva la seva volta de canó d'*opus caementicium* i que es coneix com "La Tartana". La vil·la posseeix 3 conjunts termals: les termes superiors (parcialment excavades); les inferiors o del S (excavades en extensió i, per tant, les millor conegudes, que són el resultat de diverses reformes i ampliacions al llarg dels segles i que estigueren en funcionament fins a l'inici del s. V d.C.; possiblement, la primera reforma es va produir a la segona meitat del s. III d.C. i s'ha de posar en relació amb el pas dels francs; d'altra banda, s'ha detectat la presència d'un mosaic datable a la segona meitat del s. IV d.C.); i les de la platja (parcialment conservades i que a l'Antiguitat no es trobaven tan a la vora del mar). La quantitat d'aigua necessària per al consum humà i, sobretot, per al manteniment de les termes, havia de ser molt elevada, i, segurament no n'hi hauria prou amb l'aigua de pluja emmagatzemada dins les diverses cisternes de la vil·la. Això ha fet pensar en la hipotètica existència d'una derivació procedent de l'aqüeducte que portava les aigües del riu Gaià (1.12.5.), que desemboca a només 2 Km. de les ruïnes, envers *Tarraco* i que, possiblement, abans d'arribar a la susdita ciutat fornia a les diverses vil·les de la zona.

HISTORIAL (2): El jaciment es coneix des del s. XVI i, per exemple, **Ll. Pons d'Icart**, ja ens parla d'aquestes ruïnes. El lloc ha estat estudiat per arqueòlegs com **P. Bosch Gimpera**, **J. Serra Vilaró** (qui va iniciar les excavacions parcials i la recuperació dels mosaics), **A. Schulten** o **J. Sánchez Real**. Amb posterioritat, el jaciment ha estat objecte de nombroses intervencions arqueològiques. El mes de novembre de 1967, s'inicien les excavacions pròpiament dites amb una intervenció dirigida per **P.M. Bergés Soriano**, director del *Museo Arqueològic de Tarragona*, i subvencionada pel *Ministerio de Cultura (Delegación Provincial de Tarragona)*. L'any 1981, es va realitzar una excavació d'urgència sota la direcció de **F. Tarrats i Bou**. El 1982, **X. Dupré** dirigí unes tasques de neteja superficial del jaciment. L'any 1983, el mateix **Dupré** realitzà uns treballs d'excavació que es centraren en el conjunt de les anomenades termes superiors. Entre 1985 i 1989, es va procedir a la consolidació del jaciment i a la reparació d'algunes estructures, activitats que es realitzaren sota la supervisió de **R. Alaguin** i **F. Tarrats**. L'any 1987, **Tarrats** va dirigir unes noves excavacions. El 1988, continuaren les tasques arqueològiques sota la direcció del mateix **Tarrats** i de **M. Vilalta**. L'any 1989, es va realitzar una nova excavació dirigida per **Vilalta** i **Tarrats**. Entre 1995 i 1996, **E. Ramon Sariñena** dirigí unes tasques de consolidació i una excavació d'urgència. L'any 1997, es va realitzar una excavació d'urgència dirigida per **Tarrats**, **Ramon** i **J.M. Macias i Soler**. Totes les excavacions d'aquest jaciment, considerat Conjunt Històric i Artístic, han estat a càrrec del Servei d'Arqueologia de la Generalitat a vegades amb l'ajut del *Ministerio de Cultura*.

BIBLIOGRAFIA (2): BOSCH GIMPERA, P., "Les ruïnes romanes d'Altafulla", *Butlletí Arqueològic*, èp. III, 23 (1925), pp. 1-3; SÁNCHEZ REAL, J., "Importantes hallazgos arqueológicos entre Altafulla y Torredembarra", *Diario Español de Tarragona* (7 de juny de 1949); *Idem*, "Los mosaicos de Altafulla", *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 31 (1950), p. 210; *Idem*, "La invasión germánica del 259", *ibidem*, èp. IV, 34 (1951), pp. 129-131; *Idem*, "Las invasiones germánicas", *ibidem*, èp. IV, 57-60 (1957), pp. 6-13; *Idem*, "Los restos romanos de Els Munts-Altafulla-Tarragona", *Boletín del Instituto Ramon Berenguer IV*, XXXIII (1971); MATEU I LLOPIS, F., "El hallazgo de denarios romanos de Altafulla", *Boletín*

Arqueològic, èp. IV, 31 (1950), pp. 53-58 (làms, I-IV); BALIL, A., “Las invasiones germánicas en Hispania durante la segunda mitad del siglo III d.C.”, *Cuadernos de Trabajo de la Escuela Española de Historia y Arqueología en Roma*, IX (1957), p. 135; *Idem*, “Las escuelas musivarias del *Conventus Tarraconensis*”, *VIII Congreso Nacional de Arqueología (Sevilla-Málaga, 1963)*, Saragossa 1964, pp. 406-419 (també publicat a *La Mosaïque Gréco-Romaine, I. Colloque International pour l'étude de la Mosaïque Antique*, París 1963, pp. 29-39); BERGÉS SORIANO, P.M., “Informe sobre ‘Els Munts’”, *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 105-112 (1969-70), pp. 140-150; *Idem*, “Las ruinas de ‘Els Munts’ (Altafulla, Tarragona)”, *Información Arqueológica*, 3 (1970), pp. 81-87; *Idem*, “Nuevo informe sobre Els Munts”, *Estudis Altafullencs*, 1 (1977), pp. 24-27; *Idem*, “Ruinas de ‘Els Munts’, Altafulla, Tarragona, 1973”, *Noticario Arqueológico Hispánico*, V (1977), pp. 36-42; ALFÖLDY, G., *Die Römischen Inschriften von Tarraco*, Berlín 1975, pp. 193-195, 403 i 469 (núms. 352 = CIL II, 4277; RIT 353-354 = CIL II, 4278; RIT 923, 1079 i 1080); BARRAL, X. i NAVARRO, R., “Un motivo de orla itálico, las representaciones de murallas en los mosaicos romanos de Hispania”, *Boletín del Seminario de Arte y Arqueología de Valladolid*, XL-XLI (1975), p. 508; GORGES, J.-G., *Les villas Hispano-romaines*, París 1979, pp. 407-408 (T 03); NAVARRO SÁEZ, R., *Los mosaicos romanos de Tarragona*, Universitat de Barcelona, Barcelona 1979 (Tesis Doctoral inèdita); DEL AMO GUINOVART, M.D., “Aportación al estudio de las canteras romanas de la zona arqueológica de ‘Els Munts’”, *Estudis Altafullencs*, 5 (1981), pp. 5-25; FERNÁNDEZ CASTRO, M.C., *Las villas romanas en España*, Madrid 1982, pp. 61-69 i 285 (fig. 36); DUPRÉ, X., “Vil· la romana d’Els Munts, Altafulla (Tarragonès)”, *Arqueología* 83, Madrid 1985, p. 189; CORTÉS I CORTÉS, R., “El aprovisionamiento de agua en Tàrraco: un proyecto de investigación”, *Acta Arqueològica de Tarragona*, I (1987-88), pp. 17-22; TARRATS I BOU, F., “El Parc Arqueològic de la vil· la romana dels Munts (Altafulla): criteris bàsics”, *ibidem*, pp. 23-30; *Idem*, “El Plan experimental de parques arqueològics. Tarraco y el proyecto de constitución de un parque arqueològic en la villa romana de Els Munts (Altafulla, Tarragona)”, *I Siti archeologici. Un problema di musealizzazione all’aperto*, Roma 1988, pp. 254-259; AA.VV., “Patrimoni de Catalunya - 23. Vil· la romana dels Munts”, *Espais*, 12 (1988) (Annexos); ARBELOA I RIGAU, J.-V. M., “Prospeccions i excavacions arqueològiques”, *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 12 (1990), p. 214; DASCA, A. i ROVIRA, J., *Aproximació a la investigació de la història antiga del Baix Gaià i conclusions de l’estudi del món indígena i el seu procés evolutiu des de l’arribada dels romans fins a les invasions del s. III d.C.*, Centre d’Estudis d’Altafulla, Tarragona 1991; AQUILUÉ, X., DUPRÉ, X., MASSÓ, J. i RUIZ DE ARBULO, J., *Tarraco. Guia arqueològica*, El Mèdol, Tarragona 1991, pp. 100-101; *Idem*, *Guies del Museu d’Arqueologia de Catalunya. Tàrraco*, El Mèdol, Tarragona 1999, pp. 117-120; AA.VV., *Anuari d’intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana. Antiguitat Tardana (Campanyes 1982-1989)*, Excavacions Arqueològiques a Catalunya, 1, Barcelona 1993, p. 265; LÓPEZ VILAR, J., “Les termes inferiors de la vil· la romana dels Munts”, *Utilització de l’aigua a les ciutats romanes*, R. Mar, J. López i Ll. Piñol (eds.), Documents d’Arqueologia Clàssica, 0, Tarragona 1993, pp. 56-79; TARRATS, F., ROMANÍ, J., ROCA, E. i VILALTA, M., “El Parque arqueològic de la villa romana de Els Munts (Tarragona)”, *Seminario de Parques Arqueológicos (Madrid, 1989)*, Madrid 1993, pp. 225-244; LÓPEZ VILAR, J. i PIÑOL MASGORET, Ll., “El món funerari en època tardana al Camp de Tarragona”, *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 17 (1995), pp. 65-120; CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, p. 23; TARRATS, F., RAMON, E. i MACIAS, J.M., “Noves intervencions a la vil· la romana dels Munts (Altafulla, Tarragonès)”, *Tribuna d’Arqueologia 1996-1997*, pp. 35-56; TARRATS, F., MACIAS, J.M., RAMON, E. i REMOLÀ, J.A., “Nuevas actuaciones en el área residencial de la villa romana de Els Munts

(Altafulla, Ager Tarraconensis). Estudio preliminar”, *Madrider Mitteilungen*, 40 (1999); *Idem*, “Excavacions a l'àrea residencial de la vil·la romana dels Munts (Altafulla, Tarragonès)”, *Empúries*, 51 (1999), pp. 197-225.

NÚM. D'ORDRE: 1.1.7.

NOM DEL JACIMENT: Vil·la davant l'Església / Vil·la de la Plaça de l'Església.

TERME MUNICIPAL: Altafulla, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 22' 41'' E / 41° 08' 38'' N.

ALÇADA: 54 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà (de tipus “vil·la”).

CRONOLOGIA: Alt Imperi.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es situa a la part més alta de la localitat d'Altafulla, dins el nucli antic, en concret, a la Plaça de l'Església, una zona que ha estat afectada de manera contínua per tasques urbanístiques que, lògicament, han contribuït a la destrucció del jaciment.

MATERIALS (1): S'han documentat 2 dòlies *in situ* i algunes restes de paviments i de conduccions romanes (fins i tot, es compta amb referències antigues que indiquen l'existència de diversos vestigis d'*hypocausta* i de fragments de mosaic. D'altra banda, s'han exhumat alguns materials ceràmics alto-imperials que permeten concretar mínimament el ventall cronològic del nostre jaciment i s'ha comprovat la reutilització d'alguns materials antics als fonaments d'alguns edificis. A uns 200 m., ja fora del poble, s'observen dos paviments d'*opus signinum* i restes de murs de pedra d'El Mèdol que, molt probablement, formen part del mateix jaciment, encara que no es pot precisar. És important assenyalar que comptem amb diverses referències orals que documenten l'existència d'unes termes davant l'església, la qual cosa ha fet que els arqueòlegs no descartin la possibilitat de trobar noves restes arqueològiques al subsòl d'aquest nucli urbà d'època medieval que es va assentar, segurament, sobre les restes del nostre jaciment.

VALORACIÓ (1): El jaciment ha estat interpretat com un assentament rural romà de tipus “vil·la”, amb una cronologia alto-imperial, a partir dels materials ceràmics localitzats i de les referències orals que ens parlarien de la presència d'importants conjunts arquitectònics dels quals, actualment, no queda gairebé res.

HISTORIAL (2): Fou descobert l'any 1933, durant unes excavacions realitzades davant la façana de l'església parroquial.

BIBLIOGRAFIA (2): GORGES, J.-G., *Les villas Hispano-romaines*, París 1979, p. 408 (T 04); LÓPEZ VILAR, J., “La vil·la romana de la Fàbrica d'Alabastres (La Riera, Tarragona)”, *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 15 (1993), p. 306.

NÚM. D'ORDRE: 1.1.8.

NOM DEL JACIMENT: Vil· la del costat del poble.

TERME MUNICIPAL: Altafulla, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 22' 48'' E / 41° 08' 40'' N.

ALÇADA: 35 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà (de tipus "vil· la").

CRONOLOGIA: Alt Imperi (s. I d.C.) - Baix Imperi (fins al s. III o IV d.C.).

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es localitza 200 m. a l'E del nucli antic d'Altafulla, entre el Camí de la Pobla i el Camí de la Vinya Gran, una zona que ha estat molt afectada per les tasques agrícoles.

MATERIALS: Les restes arqueològiques es localitzen sobre un terreny bastant pendent dividit en dues parcel· les. Al mateix punt de contacte entre ambdues parcel· les s'han exhumat vestigis d'estructures arquitectòniques *in situ*, concretament uns dipòsits d'*opus signinum* amb els murs d'*opus incertum* que els delimitaven i diverses conduccions d'aigua i *tubuli*. També s'han detectat, especialment a una de les parcel· les, la que es troba a un nivell superior, altres restes de paviments d'*opus signinum* i alguns fragments de làteres i de marbre. D'altra banda, cal dir que arreu del jaciment s'han trobat abundants restes ceràmiques en superfície, fonamentalment, comuna romana, cuina africana, Terra Sigil· lata Hispànica i Africana A i C, àmfora indeterminada i materials ceràmics constructius com *tegulae-imbrices*.

VALORACIÓ (1): S'ha considerat com un assentament rural romà, possiblement de tipus "vil· la", a partir de la troballa de nombrós material ceràmic i, especialment, d'estructures arquitectòniques d'entitat suficient (dipòsits, conduccions, paviments, etc...) que es podrien interpretar com a vestigis de la seva *pars rustica*. Gràcies als abundants materials ceràmics es podria fixar la vida del jaciment entre un moment avançat del s. I d.C. i el s. III o IV d.C., quan es produiria el seu abandonament.

NÚM. D'ORDRE: 1.2.1.

NOM DEL JACIMENT: Els Cocons.

TERME MUNICIPAL: El Catllar de Gaià, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 19' 08'' E / 41° 10' 03'' N.

ALÇADA: 100 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà - Baix Imperi.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es troba 150 m. al SE del Mas dels Cocons i s'accedeix fàcilment desde la carretera nacional CN-340, a través de la carretera TP-2039, en direcció a El Catllar de Gaià, 1 Km. abans d'arribar a la susdita localitat i a 100 m. de la cruïlla amb la T -203, que uneix les poblacions d'El Catllar de Gaià i de La Riera de Gaià.

MATERIALS (1): S'ha trobat una construcció de planta quadrada amb murs d'*opus signinum* i la concentració de materials ceràmics en superfície és considerable. Fonamentalment, es constaten fragments de ceràmica ibèrica, de campaniana, d'àmfora itàlica i africana, de Terra Sigil·lata Sudgàlica, Hispànica i Africana A, de cuina africana, de comuna romana, de dòlia i de materials de construcció ceràmics. Altrament, durant les prospeccions que **J. Zaragoza** va realitzar a l'indret, es van trobar també algunes vores de Terra Sigil·lata Africana D, 1 fragment de Terra Sigil·lata Itàlica i 2 fons de Terra Sigil·lata Sudgàlica amb *sigillum*.

VALORACIÓ (1): Els materials semblen indicar que es tracta d'un centre d'explotació agrícola que començaria a funcionar en un moment imprecís de l'època tardo-republicana, que tindria el seu auge durant l'Alt Imperi i que persistiria fins un moment indeterminat del Baix Imperi. Malauradament, no s'han localitzat vestigis suficients per a poder precisar la natura concreta del jaciment (tot i que s'hagi apuntat la possibilitat de que es tractés d'un assentament de tipus "vil·la") i la seva cronologia.

HISTORIAL (2): Fou prospectat per **J. Zaragoza** l'any 1940.

NÚM. D'ORDRE: 1.2.2.

NOM DEL JACIMENT: Mas Moragues.

TERME MUNICIPAL: El Catllar de Gaià, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 18' 46'' E / 41° 12' 01'' N.

ALÇADA: 130 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà - Baix Imperi.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: El jaciment es troba al costat del Mas Moragues, a pocs metres de la vorera de l'embassament del Gaià. S'accedeix pel P.K. 10,7 de la carretera TP-2031, que comunica Tarragona amb Vila-rodona, lloc on comença un camí sense asfaltar que condueix vers l'embassament i el jaciment, que trobem a 1,5 Km. de l'inici del susdit camí.

MATERIALS (1): Fins al moment, no s'han localitzat estructures arquitectòniques, encara que els arqueòlegs no descarten la possibilitat de que es produeixin troballes importants

d'aquesta natura en un futur, especialment sota l'estructura del Mas Moragues. Altrament, sí que s'han trobat al voltant de la susdita casa rural nombrosos materials ceràmics, fonamentalment, àmfora púnica i itàlica, ceràmica ibèrica, campaniana A i B, comuna romana, Terra Sigil·lata Hispànica i Africana A i D, *dolium* i *tegula-imbrex*. És interessant incidir en el fet que els materials ceràmics d'època tardo-republicana siguin més abundants que els imperials

VALORACIÓ (1): Els vestigis arqueològics localitzats indiquen que es tractaria d'un assentament rural tardo-republicà (o ibèric final) de filiació indígena que perduraria al llarg de l'Alt i el Baix Imperi, encara que el seu moment d'auge el viuria durant l'època tardo-republicana, tal i com es desprèn del fet que els materials ceràmics tardo-republicans siguin més abundants que els del període imperial. Malgrat tot, s'ha apuntat la possibilitat de que l'assentament, amb una magnífica ubicació, similar a la d'algunes vil·les romanes situades a la regió, perdurés durant l'Alt i el Baix Imperi com un assentament rural romà de tipus "vil·la", l'estructura arquitectònica del qual, probablement, es localitzi sota l'actual Mas Moragues.

NÚM. D'ORDRE: 1.2.3.

NOM DEL JACIMENT: Mas d'en Ros.

TERME MUNICIPAL: El Catllar de Gaià, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 19' 10'' E / 41° 10' 40'' N.

ALÇADA: 83 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es situa a la partida del Forn de Saldó, sobre el vessant SE del turó de Mas d'en Ros, i s'accedeix a ell mitjançant la carretera TP-239 i el camí d'El Catllar de Gaià a La Secuita.

MATERIALS (1): Ara per ara, no s'han trobat restes d'estructures arquitectòniques i tan sols comptem amb els fragments ceràmics localitzats durant la prospecció realitzada a l'indret per **J. Zaragoza**. Fonamentalment, es van exhumar fragments de campaniana A, d'àmfores itàliques (greco-itàlica i Dressel 1C), de Terra Sigil·lata Itàlica i Hispànica i de *tegula-imbrex*.

VALORACIÓ (1): Malgrat els pocs vestigis detectats, s'ha apuntat la possibilitat, a partir dels materials ceràmics localitzats i de la seva excel·lent ubicació, de que es tractés d'un assentament rural romà de tipus "vil·la", amb orígens tardo-republicans (allò que es denomina, d'una manera poc rigorosa al nostre entendre, una "vil·la tardo-republicana"), l'estructura del qual es trobaria sota el Mas d'en Ros. Nosaltres, novament, no volem ser tan categòrics i preferim pensar, davant la manca de dades, que es tracta d'un petit assentament rural ibèric final de natura i cronologia imprecisa.

HISTORIAL (2): Fou prospectat per **J. Zaragoza** l'any 1940.

NÚM. D'ORDRE: 1.2.4.

NOM DEL JACIMENT: Mas d'en Bernat / Mas d'en Bevenat.

TERME MUNICIPAL: El Catllar de Gaià, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 18' 22'' E / 41° 11' 21'' N.

ALÇADA: 105 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà - Alt Imperi (fins al final del s. I d.C.).

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba només a 50 m. vers el N del P.K. 597,9 de la via fèrria Reus-Sant Vicenç de Calders, al costat del Mas d'en Bernat. S'accedeix per la carretera TP-2031, que uneix Tarragona i Vila-rodonà, i un camí que passa per darrera de la Urbanització de Sant Roc i que condueix cap a l'embassament del Gaià i el Mas Moragues, on hem d'agafar un altre camí en direcció S que, finalment, porta fins al Mas d'en Bernat, que s'ubica 1,6 Km. més enllà.

MATERIALS (1): No s'han trobat estructures arquitectòniques, però sí molta ceràmica al voltant del Mas d'en Bernat. La més abundant és la ceràmica ibèrica (comuna, comuna amb pasta "sandvitx" i àmfora) i les àmfors d'importació itàlica, però també n'hi han fragments de Terra Sigil·lata Sudgal·lica, d'àmfora indeterminada i, ja en quantitats més petites, de *tegula-imbrex*.

VALORACIÓ (1): Tot i la manca de dades, els especialistes consideren el jaciment com un assentament de tipus "vil·la", que, probablement, es va emplaçar sobre un antic assentament ibèric i que funcionaria fins un moment indeterminat de l'Alt Imperi. Nosaltres preferim definir-lo com un assentament rural ibèric final que va perdurar al llarg de tot el període tardo-republicà i els primers decennis de l'Imperi. Possiblement, ja no funcionaria al s. II d.C., donada l'absència de ceràmiques d'importació africana entre els materials exhumats fins al moment.

NÚM. D'ORDRE: 1.2.5.

NOM DEL JACIMENT: La Quadra de Vilet.

TERME MUNICIPAL: El Catllar de Gaià, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 17' 37'' E / 41° 10' 00'' N.

ALÇADA: 90 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric-final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà - Baix Imperi.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es situa a la partida de La Quadra, entre el Mas de Salort i el Mas Tolosa, sobre el vessant S del turó. Per arribar, cal agafar la carretera TP-2031, que va de Tarragona a Vila-rodona, a l'alçada d'Els Pallaresos i, a continuació, el Camí del Mas de la Cova (o de Mas de Salort).

MATERIALS (1): S'han localitzat nombrosos materials ceràmics, la major part dels quals foren trobats durant les prospeccions realitzades per **J. Zaragoza**. Han aparegut fragments d'àmfora ibèrica, púnica i itàlica (Dressel 1A, 1B i 24 i diversos pivots), de campaniana A (1 perfil complet de la forma Morel 2323 i alguna pintada), grisa emporitana (diverses vores i nanses), de Terra Sigil·lata Hispànica, Sudgàl·lica i Africana A i D (llises i decorades), de comuna itàlica (del tipus "roig intern pompeïà") i africana (en concret, una vora ametllada de la forma Lamboglia 9-10) i de *tegula-imbrex*. Fins al moment, no s'han exhumat estructures arquitectòniques pròpiament dites *in situ*, però sí que s'han trobat fragments d'*opus signinum* i d'*opus caementicium* que han estat reutilitzats pels aterraments de les parcel·les.

VALORACIÓ (1): Habitualment, ha estat interpretat com un assentament rural de tipus "vil·la" de cronologia molt àmplia (del període tardo-republicà fins al Baix Imperi) que controlaria l'explotació d'aquesta part de la vall del riu Gaià. Nosaltres preferim qualificar-lo, a partir de les restes arqueològiques localitzades, com un assentament rural ibèric final, que, hipotèticament, a partir de l'adveniment de l'Imperi es va poder desenvolupar fins a convertir-se en un centre d'explotació agropecuari romà de natura difícil d'establir.

HISTORIAL (2): Fou prospectat per **J. Zaragoza** l'any 1940.

NÚM. D'ORDRE: 1.2.6.

NOM DEL JACIMENT: Manous.

TERME MUNICIPAL: El Catllar de Gaià, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 16' 31'' E / 41° 08' 14'' N.

ALÇADA: 140-150 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural ibèric-final.

CRONOLOGIA: Ibèric Antic - Ibèric Final/Tardo-republicà (fins a mitjans del s. I a.C.).

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba al S del terme d'El Catllar de Gaià, llindant amb el de Tarragona, a la partida de Moretó, a la dreta de la carretera TP-2031, en direcció a Els Pallaresos, i a 900 m. de l'autopista A-7.

MATERIALS (1): Les restes es localitzen al voltant d'una cabana de pedra seca i d'una cruïlla de camins. No es conserven estructures arquitectòniques, però sí que s'han trobat materials ceràmics, fonamentalment, ceràmica a mà amb cordons i "pentinada", ibèrica pintada, ibèrica amb pasta "sandvitx", comuna ibèrica i romana, àmfora ibèrica, greco-itàlica i itàlica, ceràmica àtica de vernís negre i Terra Sigil·lata Sudgàlica, a més de ceràmiques d'època moderna, com la "blava" catalana i les vidrades melades. El material es va trobar molt dispers i en poques quantitats i, com podem comprovar, abasta un ampli segment cronològic, comprés entre l'Ibèric Antic i l'Alt Imperi. Les ceràmiques ibèriques i les àmfores d'importació itàlica constitueixen els materials més representats (sense considerar les modernes), mentre que els materials alto-imperials són poc abundants, cridant especialment l'atenció l'absència de *tegula-imbrex*.

VALORACIÓ (1): A partir de les restes arqueològiques detectades només es pot apuntar la possibilitat de que es tracti d'un assentament indígena pre-romà, d'entitat impossible de precisar i amb orígens remontables a l'Ibèric Antic, que va perdurar al llarg del període tardo-republicà (o Ibèric Final) com un assentament rural ibèric final de filiació indígena. Probablement, no va arribar al canvi d'Era, doncs els materials alto-imperials són gairebé imperceptibles i no s'han trobat fragments de *tegula-imbrex*.

BIBLIOGRAFIA (2): DILOLI, J., FOGUET, G., VILASECA, A. i ZARAGOZA, J., "El poblat ibèric de Manous (El Catllar, Tarragonès)", *XXI Congreso Nacional de Arqueología (Teruel-Albarracín, 1991)*, vol. III, Saragossa 1995, pp. 837-849.

NÚM. D'ORDRE: 1.2.7.

NOM DEL JACIMENT: Jaciment del costat del Camp de Tir.

TERME MUNICIPAL: El Catllar de Gaià, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 19' 38'' E / 41° 09' 57'' N.

ALÇADA: 115 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es situa al costat del Camp de Tir d'El Catllar de Gaià, a un lloc elevat amb bona visibilitat. S'accedeix des de la susdita població per la carretera TP-2039 i per un camí que es desvia davant mateix del cementiri, a 400 m. del nucli urbà, 50 m. abans de la cruïlla amb la T-203, que va d'El Catllar de Gaià a La Riera de Gaià.

MATERIALS (1): No s'han evidenciat estructures arquitectòniques, només alguns fragments ceràmics, sobretot, d'àmfora ibèrica i itàlica (Dressel 1A i 1B), comuna ibèrica i 1 vora de *kalathos*. Cal dir que el material és poc abundant i que es troba de manera molt dispersa.

VALORACIÓ (1): Els pocs vestigis localitzats han fet pensar que es tracta d'un assentament rural d'època tardo-republicana, de caràcter indígena, datable entre els ss. II i I a.C.

NÚM. D'ORDRE: 1.2.8.

NOM DEL JACIMENT: Sitja de la Carretera.

TERME MUNICIPAL: El Catllar de Gaià, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 17' 22'' E / 41° 11' 40'' N.

ALÇADA: 175 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Sitja isolada.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple.

CONSERVACIÓ: Bo.

UBICACIÓ: Es troba seccionada per la carretera T-2031, que uneix Tarragona i el Pont d'Armentera, concretament, al seu P.K. 9,5, a la dreta en aquesta direcció.

MATERIALS (1): La sitja, de forma acampanada, té boca de 2 m. d'ample per 3 m. d'alçada i una base de 2,40 m. No s'han trobat materials al seu interior, però pels voltants han aparegut fragments de ceràmica llisa feta a mà (amb decoracions de cordons o amb digitacions), de comunes ibèriques i de greco-itàlica que semblen assignar-li una cronologia pre-romana.

VALORACIÓ (1): Els pocs fragments ceràmics localitzats al voltant de la sitja, malgrat la seva inexacta procedència, fan que sigui considerada com una sitja ibèrica pre-romana, de cronologia, lògicament, imprecisa, pertanyent, potser, a una àrea d'emmagatzematge en sitges (una "àrea de gestió comunitària", utilitzant el terme encunyat per **D. García**) vinculada a un assentament ibèric. També s'ha apuntat la possibilitat de que el jaciment en lloc d'una sitja seccionada d'època ibèrica sigui simplement un forn de calç modern, a partir de la coloració vermella que es pot observar a un dels costats de l'estructura causada per rubefacció.

BIBLIOGRAFIA (2): GARCÍA, D., "Observation sur la production et le commerce durant l'Âge du Fer: les formes de stockage des grains", *Revue d'Archéologie de Narbonnaise*, 20 (1987), pp. 43-98; OLESTI VILA, O., "Integració i transformació de les comunitats ibèriques del Maresme durant el s. II-I a.C.: un model de romanització per a la Catalunya litoral i prelitoral", *Empúries*, 52 (2000), p. 56.

NÚM. D'ORDRE: 1.3.1.

NOM DEL JACIMENT: Mas dels Frares / Mas d'en Solé Bas.

TERME MUNICIPAL: Constantí, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 11' 55'' E / 41° 08' 52'' N.

ALÇADA: 62 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà (de tipus “vil· la”).

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà - Baix Imperi (fins al s. V d.C.).

CONSERVACIÓ: Bo.

UBICACIÓ: Les restes es troben sobre el cim d'un turó, al lloc on actualment s'emplaça el Mas d'en Solé Bas, 1,2 Km. al SO de Constantí i 200 m. al N del P.K. 250 de l'autopista A-7. S'accedeix pel municipi de Constatí, mitjançant el Camí de Sant Llorenç.

MATERIALS (1): S'han localitzat diverses estructures arquitectòniques de considerable entitat, difícils d'interpretar, en relació a la distribució i la funcionalitat de cadascuna, al trobar-se només parcialment excavades. En concret, s'han pogut diferenciar 5 àmbits: a) una piscina o dipòsit impermeabilitzat per una capa d'*opus signinum*; b) una estructura de planta quadrangular (de 3,40 X 3 m. a la part interior), en la qual s'han identificat diferents fases de reparacions i reutilitzacions, que presenta al seu costat S un accés d'1 m. d'amplada i un paviment caracteritzat per la presència d'unes taques vermelloses quadrangulars repartides regularment (n'hi ha un total de 21 taques) que serien empremtes de les *suspensurae* que suportaven el desaparegut paviment d'un *hypocaustum*; c) un paviment de calç molt pobre que conserva *in situ* una sèrie de *suspensurae*, totes de formes i dimensions diferents, que s'ha interpretat com les restes d'un antic *hypocaustum* amortitzat per posteriors reformes que van comportar la construcció d'un dipòsit amb revestiment de *signinum* per a líquids amb un forat i una canalera de desguàs; d) un àmbit amb paviment d'*opus signinum* del què només s'ha descobert un angle, però en el qual es pot observar com un dels murs que el formen té un enlluït conservat a gairebé tota la seva alçada (que és aproximadament de 2 m.), es troba travessat per 2 canaleres d'entrada d'aigua i contacta amb el paviment mitjançant una petita mitja canya, que s'ha interpretat com una *natatio*; e) i, en darrer lloc, una possible piscina o dipòsit, tenint en compte els murs i el paviment que el formen. El sector pitjor conservat del jaciment és, sens dubte, aquell que es troba a la part superior del turó sobre el qual s'aixeca, a causa de l'accentuada erosió que ha patit. D'altra banda, s'han trobat també al jaciment molts materials ceràmics en superfície, ceràmica comuna ibèrica i romana, ceràmica ibèrica pintada, campaniana A i B, Terra Sigil·lata Itàlica, Sudgàl·lica, Hispànica i Africana A,C i D, materials ceràmics de construcció (*tegulae-imbrices*, làteres, *tubuli*, etc...) i, especialment, molts fragments de dòlia i d'àmfora d'importació itàlica (greco-itàliques i Dressel 1A, 1B i 1C), tarraconense (Dressel 2-4), bètica o sud-hispànica (Dressel 7-11), oriental (Keay 16), d'importació africana (Keay 25 i 26) i indeterminada.

VALORACIÓ (1): Totes aquestes troballes indiquen que estem davant una zona termal pertanyent a la *pars urbana* d'un assentament rural de tipus “vil· la”, que tindria precedents tardo-republicans (probablement, un assentament rural ibèric final de filiació indígena), tal i com indiquen alguns dels fragments ceràmics exhumats. Les estructures arquitectòniques localitzades en origen integrarien un edifici d'època alto-imperial i planta absidal que va experimentar al llarg del temps importants remodelacions. S'aprecia com es va produir fins i tot un canvi en l'orientació del conjunt, que va acabar per adoptar una posició transversal respecte al primer edifici alto-imperial, i com, finalment, fou amortitzat per altres estructures de funcionalitat indeterminada durant el Baix Imperi. Per tant, estem davant un assentament

de llarga perduració, amb una cronologia que aniria des dels primers instants del període tardo-republicà (o Ibèric Final) (possiblement, fins i tot, és anterior a l'arribada dels romans) fins un moment indeterminat del Baix Imperi (s. V d.C.), que adquiriria una notable importància durant l'època imperial.

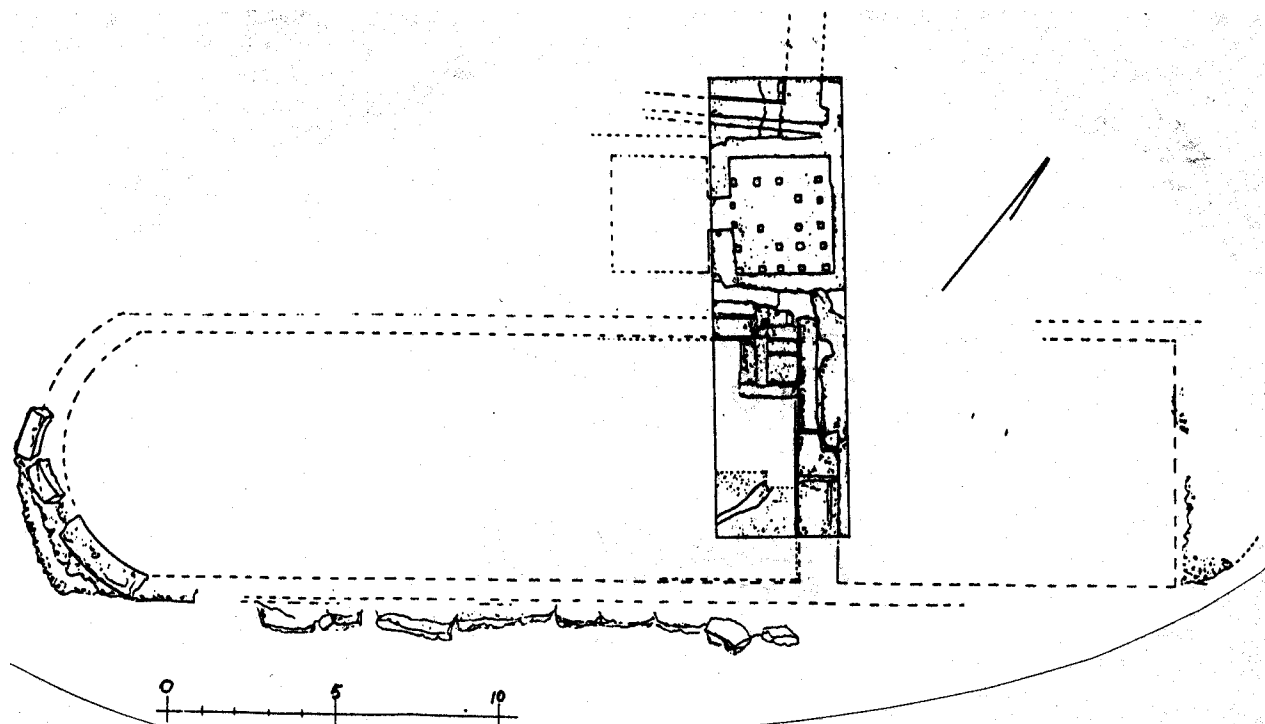

Figura III. Planta del conjunt termal de Mas dels Frares (1.3.1.)
(segons el L.A.U.T.).

HISTORIAL (2): Fou excavat per **R. Cortés i Cortés** els anys 1989 i 1991 i **Ll. Piñol Masgoret** va realitzar un sondeig el 1993.

BIBLIOGRAFIA (2): PAPIOL, Ll., "Noticia sobre hallazgos romanos en el término de Constantí", *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 121-128 (1973-74), p. 253; GORGES, J.-G., *Les villas Hispano-romaines*, París 1979, p. 413 (T 23); MASSÓ CARBALLIDO, J., *Notes per a l'estudi del terme de Constantí a l'Antiguitat*, Centre d'Estudis de Constantí, 5, Tarragona 1990, pp. 3-31; CORTÉS I CORTÉS, R., "Resultats de la primera campanya d'excavació del Mas del Frares de Constantí (juliol 1989)", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 13 (1991), pp. 69-82; L.A.U.T., "Mas dels Frares (Constantí)", R. Mar, J. López i Ll. Piñol (eds.), *Utilització de l'aigua a les ciutats romanes*, Documents d'Arqueologia Clàssica, 0, Tarragona 1993, pp. 100-103; AA.VV., *Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana. Antiguitat Tardana (Campanyes 1982-1989)*, Excavacions Arqueològiques a Catalunya, 1, Barcelona 1993, p. 267.

NÚM. D'ORDRE: 1.3.2.

NOM DEL JACIMENT: Vil·la de Centcelles.

TERME MUNICIPAL: Constantí, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 13' 38'' E / 41° 09' 25'' N.

ALÇADA: 40 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà (de tipus "vil· la") - Monument sepulcral.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà - Baix Imperi (fins al s. V d.C.).

CONSERVACIÓ: Bo.

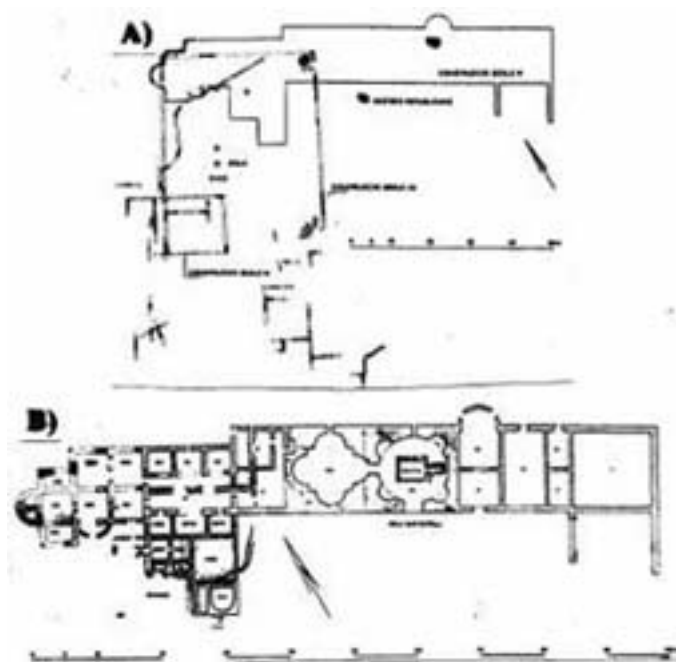
UBICACIÓ: Es troba al NE del nucli urbà de Constantí, a uns 500 m. del riu Francolí, molt a prop de la carretera T-721, el traçat de la qual s'ha identificat amb el de l'antiga *Via de Italia in Hispanias* (*It. Ant.* 387, 4-395, 4), aquella que comunicava Tarraco amb Ilerda. S'accedeix pel Camí d'Els Pallaresos, creuant el Camí de Tarragona a Montblanc.

MATERIALS (1): S'han trobat estructures arquitectòniques molt importants, concretament, fonaments de diversos espais, restes d'un magatzem de dòlies (4 grans *dolia* alineades seguint la mateixa direcció que els fonaments localitzats, E-O), de conduccions d'aigua i de forns, els vestigis d'un edifici de caire termal i, sobretot, un gran mausoleu d'època baix-imperial. D'altra banda, s'ha pogut documentar també una abundant quantitat de material ceràmic amb cronologies compreses entre el s. II a.C. i el s. V a.C., la qual cosa ens indica que estem davant un jaciment molt important de llarga perduració.

DESCRIPCIÓ DE LES ESTRUCTURES (1): Sens dubte, l'estructura més significativa localitzada al jaciment és un edifici funerari d'època baix-imperial, conegut com a mausoleu de Centcelles. Aquest monument funerari s'inclou dins el grup de mausoleus de planta central, que al Llevant peninsular són poc nombrosos i tardans, vinculats sovint a grans vil· les baix-imperials. Tret dels existents a la Necròpolis Paleocristiana de Tarragona, l'únic existent a Catalunya és el de Centcelles. El mausoleu es troba integrat per 2 sales de planta central comunicades que s'insereixen en una estructura externament rectangular. Dins la sala E, de planta circular, amb un diàmetre de 10,6 m. i una alçada màxima de 13,6 m., s'obren 4 exedres semi-circulars i encara es conserva l'entrada al mur S. El més destacable és l'ornamentació de la cúpula decorada amb un mosaic policrom disposat en 3 frisos horitzontals separats per franges: el fris inferior representa una cacera; el central, escenes de l'Antic i Nou Testament; i el superior, figures entronitzades entre les personificacions de les 4 estacions. Al mateix centre d'aquesta gran estança de forma circular n'hi ha una cripta funerària coberta amb volta de canó. D'altra banda, la sala O és de planta quadrada (7 m. de costat), i a cada costat s'obre una exedra de 4,8 m. de diàmetre. Malauradament, no s'ha conservat la seva coberta, tot i que alguns murs s'aixequen fins una alçada de 6 m. L'edifici està construït amb pedres irregulars combinades amb fileres de maons i, en concret, la cúpula fou bastida disposant fileres radials de maons.

VALORACIÓ (1): Els materials exhumats d'aquest assentament rural romà de tipus "vil· la", que, donada la seva proximitat respecte a l'actual carretera T-721, es trobaria relacionat, probablement, amb el traçat de la *Via de Italia in Hispanias* (*It. Ant.* 387, 4-395, 4), permeten fixar els inicis de la seva ocupació vers el s. II a.C., moment al qual pertanyen unes petites fosses i algunes restes ceràmiques que ens indiquen la presència d'un assentament rural reduït. No fou fins a l'època imperial quan l'emplaçament es va desenvolupar fins a transformar-se en un assentament rural romà de tipus "vil·la". Aquest centre d'explotació

agropecuari, fou dotat amb una *pars rustica* molt important, equipada amb magatzems de dòlies, forns i conduccions d'aigua. La vil·la va romandre inalterable al llarg dels ss. I i II d.C., fins a la segona meitat del s. III d.C., moment en el qual els seus edificis foren substituïts i coberts per noves construccions que els aprofitaren com a fonaments i es va procedir a la construcció de noves edificacions sense precedents al SO de l'edifici principal. A mitjans del s. IV d.C., s'aixecà un nou edifici que va experimentar diversos canvis de planificació al llarg de la seva construcció. L'absència d'instal·lacions destinades a l'explotació agrícola indica que l'edifici havia estat concebut com a residència temporal i lloc de representació. També es van afegir unes petites sales termals noves. Una mica després, l'estança central de planta circular fou adaptada com a mausoleu, la qual cosa va comportar el seu aïllament respecte a la resta de dependències i que fos dotada d'una cripta i d'una notable decoració amb mosaics i pintures. En opinió de **H. Schlunk**, fou la tomba de l'emperador Constant, mort a la Gàl·lia l'any 350 d.C., però no n'hi ha unanimitat respecte a aquesta suposició, existint altres hipòtesis com, per exemple, la de **J. Arce**, qui afirma que, més aviat, es tractaria del mausoleu d'un bisbe. La veritat és que la proposta més correcta, des del nostre punt de vista, seria aquella que considera l'edifici com la tomba d'un important *possessor* tarraconense, tal i com ja va suggerir **P. de Palol Salellas**, i més tenint en compte la presència de decoracions de caire pagà, impròpies del sepulcre d'una alta personalitat eclesiàstica.

Figura IV. A) Planta de la vil·la de Centcelles (1.3.2).
B) Plànol de les estructures del s. IV d.C.
(segons **T. Hauschild** i **A. Arbeiter**).

HISTORIAL (2): L'any 1572, **Ll. Pons d'Icart** féu la primera referència a la vil·la de Centcelles en el seu *Libro de las grandezas de Tarragona* (Lleida 1572). L'any 1877, es van descobrir de manera fortuïta els mosaics de la cúpula que cobreix l'edificació central del complex arqueològic de Centcelles. Entre 1883 i 1892, **B. Hernández Sanahuja** va estudiar les restes de la vil·la de Centcelles. Els treballs foren continuats per **Ll. Domènech i Montaner** i **J. Gudiol**, que estudiaren l'edifici principal de la vil·la entre els anys 1901 i 1909 i arribaren a la conclusió de que es tractava d'un baptisteri. Més endavant, **F. Camprubí** i **Alemany** va demostrar que la construcció no era un baptisteri, sinó un mausoleu. Entre 1959 i 1978, l'*Instituto Arqueológico Alemán* va desenvolupar diverses

campanyes arqueològiques sota la direcció de **T. Hauschild** i **H. Schlunk**. La darrera intervenció fou realitzada per **J.A. Remolà i Vallverdú** l'any 1996.

BIBLIOGRAFIA (2): DOMÈNECH I MONTANER, Ll., *Centcelles. Baptisteri i cellae-memoriae de la primitiva església metropolitana de Tarragona*, Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, Barcelona 1921 (reed. 1931); GUDIOL, J., "Les primeres manifestacions de l'art cristià en la província eclesiàstica tarragonesa", *Analecta Sacra Tarraconensis*, I (1925), pp. 309-313; CAMPRUBÍ I ALEMANY, F., "I mosaici della cupola di Centcelles nella Spagna", *Rivista di Archeologia Cristiana*, XIX (1942), p. 87; *Idem*, *El monumento paleocristiano de Centcelles (Tarragona)*, Barcelona 1952-1953; SCHLUNK, H. i HAUSCHILD, T., "Excavaciones en Centcelles", *VII Congreso Nacional de Arqueología (Barcelona, 1960)*, Saragossa 1962, pp. 442-445; *Idem*, "Untersuchungen im Monument von Centcelles (Tarragona)", *Actas del VIII Congreso Internacional de Arqueología Cristiana*, Barcelona 1972, pp. 333-338; *Idem*, *Hispania Antigua. Die Denkmäler der frühchristlichen und westgotischen Zeit*, Mainz-Rhein 1978, pp. 119-127 (làms. 8-19); HAUSCHILD, T. i SCHLUNK, H., "Vorbericht über die Untersuchungen in Centcelles", *Madriider Mitteilungen*, 2 (1961), pp. 119-182; *Idem*, *Informe preliminar sobre los trabajos realizados en Centcelles*, Excavaciones Arqueológicas en España, 18, Madrid 1962, pp. 3-67; *Idem*, *La vil·la romana i el mausoleu constantinià de Centcelles*, Forum 5, Tarragona 1986; SCHLUNK, H., "Untersuchungen im frühchristlichen Mausoleum von Centcelles", *Neue Deutsche Ausgrabungen im Mittelmeergebiet und im Vorderen Orient*, Berlín 1959, p. 344; *Idem*, "Sucinto informe sobre las excavaciones de Centcelles", *Noticuario Arqueológico Hispánico*, 7 (1963), pp. 181-183; *Idem*, "Sucinto informe sobre las excavaciones de Centcelles", *ibidem*, 8-9 (1964-1965), pp. 166-171; *Idem*, "Bericht über die Arbeiten in der Mosaik-kuppel von Centcelles", *Actas del VIII Congreso Internacional de Arqueología Cristiana*, Barcelona 1972, pp. 459-476; *Idem*, *Die Mosaikkopel von Centcelles*, A. Arbeiter (ed.), Mainz 1988; NIEMEYER, H.G. i RÜGER, C., "Vorbericht über die Arbeiten in Centcelles, die Keramik der Grabungen, 1959-1961", *Madriider Mitteilungen*, 3 (1962), pp. 101-118; RIPOLL I PERELLÓ, E., "Notas de Arqueología de Cataluña y Baleares. Tarragona. Constantí", *Ampurias*, XXVI-XXVII (1963-1964), pp. 323-324; HAUSCHILD, T., "Vorbericht über die Arbeiten in Centcelles 3. Der Spätantike Bau", *Madriider Mitteilungen*, 6 (1965), pp. 127-128; *Idem*, "Die Grabungen in Centcelles", *Archäologischer Anzeiger* (1966), pp. 86-92; *Idem*, "Untersuchungen im Monument von Centcelles (Tarragona)", *Actas del Congreso Internacional de Arqueología Cristiana*, VIII, Barcelona 1972, pp. 333-338; DE PALOL SALELLAS, P., *Arqueología cristiana de la España romana, siglos IV-VI*, Madrid-Valladolid 1967; *Idem*, *Arte paleocristiano en España*, Barcelona 1969; UNTERMANN, J., "Namenkundliche Bemerkungen zu Constantí und Centcelles", *Madriider Mitteilungen*, 8 (1967), pp. 226-229; RÜGER, C., "Vorbericht über die Arbeiten in Centcelles 4. Datierunde Römische Keramik", *Madriider Mitteilungen*, 10 (1969), pp. 251-275; GORGES, J.-G., *Les villas Hispano-romaines*, París 1979, pp. 411-412 (T 18); SANMARTÍ, J., "Els edificis sepulcrales romans dels Països Catalans, Aragó i Múrcia", *Fonaments*, 4 (1984), pp. 87-160; FERNÁNDEZ CASTRO, M.C., *Las villas romanas en España*, Madrid 1982, pp. 135-139 i 280 (fig. 21); ARBEITER, A. i KOROL, D., "El mosaico de la cúpula de Centcelles y el derrocamiento de Constante por Magencio", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 10-11 (1988-89), pp. 193-244 (original en alemany "Der Mosaikschmuck des grabbaves von Centcelles und der Machtwechsel von Constants zu Magnentius", *Madriider Mitteilungen*, 30, Mainz 1989); AQUILUÉ, X., DUPRÉ, X., MASSÓ, J. i RUIZ DE ARBULO, J., *Guia Arqueològica Tarraconense*, Tarragona 1987 (especialment el capítol "Els monuments funeraris", pp. 153-160); *Idem*, *Tarraco. Guia arqueològica*, El Mèdol, Tarragona 1991, pp. 107-115; *Idem*, *Guies del Museu d'Arqueologia de Catalunya. Tàrraco*, El Mèdol, Tarragona 1999, pp. 125-

133; BARRAL ALTET, X. i MANENT, R., *L'Arqueologia a Catalunya*, Barcelona 1989, p. 222; GÓMEZ PALLARÉS, J., "Reflexión sobre un corpus d'inscripciones sobre mosaico en Hispania", *Faventia*, 14/2 (1992), pp. 33-53 (concretament, pàgina 43, núm. T4); GUÀRDIA PONS, M., *Los mosaicos de la Antigüedad Tardía en Hispania. Estudios de iconografía*, Barcelona 1992, p. 374; HAUSCHILD, T. i ARBEITER, A., *La vil·la romana de Centcelles*, Barcelona 1993; PIÑOL MASGORET, Ll., "El conjunt termal de Centcelles (Constantí)", R. Mar, J. López i Ll. Piñol (eds.), *Utilització de l'aigua a les ciutats romanes*, Documents d'Arqueologia Clàssica, 0, Tarragona 1993, pp. 84-100; ARCE, J., "Constantinopla, Tàrraco y Centcelles", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 16 (1994), pp. 147-165; LÓPEZ VILAR, J. i PIÑOL MASGORET, Ll., "El món funerari en època tardana al Camp de Tarragona", *ibidem*, 17 (1995), pp. 65-120; TARRATS BOU, F., *Centcelles*, M.N.A.T., Tarragona 1995; AA.VV., "Tarragona", *Hispana Epigraphica*, 5 (1995), p. 230 (núm. 758); CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, p. 23; REMOLÀ VALLVERDÚ, J.A., "Recents intervencions arqueològiques a Centcelles (1996-1997)", *Estudis de Constantí*, 14 (1998), pp. 29-60; MASSÓ CARBALLIDO, J., "El projecte de recuperació de Centcelles (Constantí)", *Tàrraco 99. Arqueologia d'una capital provincial romana (Tarragona, 15-17 d'abril de 1999)*, J. Ruiz de Arbulo (ed.), Documents d'Arqueologia Clàssica, 3, Tarragona 2000, pp. 291-294.

NÚM. D'ORDRE: 1.3.3.

NOM DEL JACIMENT: Les Argiles / Los Argilos.

TERME MUNICIPAL: Constantí, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 12' 44'' E / 41° 09' 53'' N.

ALÇADA: 86 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural ibèric final.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple (s. III a.C.) - Ibèric Final/Tardo-republicà (s. II a.C.).

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es troba sobre un petit turó, al costat de la carretera T-721 que va de Constantí a Vilallonga del Camp, passant per La Pobla de Mafumet, a 900 m. del nucli urbà de Constantí.

MATERIALS (1): S'han trobat estructures arquitectòniques dubtoses, concretament, vestigis de murs construïts en pedra seca, dels quals no es pot assegurar que formessin part d'una estructura defensiva ibèrica. Els arqueòlegs consideren factible la possibilitat de trobar sota el "nivell 0" del sòl dels vessants del turó altres estructures arquitectòniques. També s'ha localitzat material ceràmic en superfície, poc abundant i dispers, fonamentalment, fragments de ceràmica comuna ibèrica, de grisa ibèrica i d'àmfora bèrica i itàlica.

VALORACIÓ (1): Per la topografia i els vestigis localitzats, podem considerar el jaciment com un assentament ibèric datable entre els ss. III i II a.C., sense que es pugui precisar més la seva natura i cronologia.

NÚM. D'ORDRE: 1.3.4.

NOM DEL JACIMENT: Mas d'en Bosch I / Mas de Bosc / Les Tries.

TERME MUNICIPAL: Constantí, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 12' 05'' E / 41° 09' 28'' N.

ALÇADA: 63 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà - Baix Imperi.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: El jaciment es troba, aproximadament, a 100 m. de la carretera que va de Constantí a Reus, al costat del Mas d'en Bosch. S'accedeix mitjançant un camí que, des de la citada carretera, gira a la dreta i passa per l'anomenat pont d'en Bosch, arribant, finalment, a la susdita casa rural.

MATERIALS (1): S'ha localitzat una sitja rica en ceràmica ibèrica, una zona d'emmagatzematge amb dòlies i un paviment d'*opus signinum*, així com fragments de ceràmica comuna ibèrica, d'àmfora ibèrica, de campaniana A i B, de ceràmica comuna romana i de Terra Sigil·lata Itàlica, Hispànica, Sudgàl·lica i Africana A. També s'han detectat materials baix-imperials.

VALORACIÓ (1): A partir de les restes trobades, hem d'interpretar el jaciment com un assentament rural tardo-republicà que va perdurar durant l'època imperial fins un moment imprecís del Baix Imperi. Els arqueòlegs contempen la possibilitat de que arribés a convertir-se en un assentament rural romà de tipus "vil·la", les restes del qual es trobarien sota l'edifici de l'actual Mas d'en Bosch.

HISTORIAL (2): El jaciment es va descobrir a començaments dels anys 70 al realitzar-se unes obres d'aplanament i fou prospectat entre l'1 i el 30 de setembre de 1986 pel Servei d'Arqueologia de Tarragona en col·laboració amb la Universitat de *Southampton* (l'equip de l'*Ager Tarraconensis*), sota la direcció de **S.J. Keay** i **J.A. Remolà i Vallverdú**.

BIBLIOGRAFIA (2): PAPIOL, Ll., "Noticias sobre hallazgos romanos en el término de Constantí", *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 121-128 (1973-74), p. 251; GORGES, J.-G., *Les villas Hispano-romaines*, París 1979, p. 412 (T 19); KEAY, S.J. i CARRETÉ, J.M., *Memòria de les prospeccions de l'Ager Tarraconensis 1985-1988* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya); MASSÓ CARBALLIDO, J., *Notes per a l'estudi del terme de Constantí a l'Antiguitat*, Centre d'Estudis de Constantí, 5, Tarragona 1990, p. 30; CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995.

NÚM. D'ORDRE: 1.3.5.

NOM DEL JACIMENT: Mas de Serapí / La Creu de Salom.

TERME MUNICIPAL: Constantí, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 12' 06'' E / 41° 09' 13'' N.

ALÇADA: 65-55 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà - Baix Imperi (fins al s. IV o V d.C.).

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es troba 180 m. a l'O del Mas de Serapí, al mateix punt de confluència del Camí de Reus i el Camí de Sant Llorenç, sobre un terreny que presenta un suau desnivell vers el N, el S i l'E, en direcció al Barranc de La Selva.

MATERIALS (1): El jaciment ha estat seccionat pel traçat dels camins medievals i ha sofert els efectes de les tasques agrícoles que l'han degradat notablement. S'han localitzat diversos carreus, fragments d'estuc, teselles de mosaic i restes de paviments, entre els quals cal destacar un potent *opus signinum* conservat *in situ*. Els arqueòlegs opinen que si el jaciment és excavat possiblement es trobin estructures arquitectòniques pròpiament dites. D'altra banda, s'ha detectat molt material ceràmic, pertanyent a diversos períodes cronològics, que testimonia la llarga perduració del jaciment, concretament, àmfora itàlica, campaniana A i B, Terra Sigillata Itàlica, Sudgàlica i Hispànica, alguns fragments de Terra Sigillata Africana D i Hispànica Tardana, ceràmica de "parets fines" i comunes romanes.

VALORACIÓ (1): El jaciment, que abasta una superfície considerable, s'ha interpretat com un assentament rural romà de tipus "vil·la", que arrencaria en època tardo-republicana (o fins i tot abans, tal i com apunta **S.J. Keay**) i arribaria fins al Baix Imperi (ss. IV o V d.C.). Tot i això, considerem que no existeixen encara dades suficients per a referir-se al jaciment en qüestió amb el terme "vil·la" i, per tant, preferim interpretar-lo, a l'espera de noves recerques, com un assentament rural ibèric final que perduraria, com assentament rural romà, fins a l'època baix-imperial, sense que sigui possible, ara per ara, precisar la seva natura i cronologia.

HISTORIAL (2): Ha estat prospectat pel Servei d'Arqueologia de Tarragona en col·laboració amb la Universitat de *Southampton* (l'equip de l'*Ager Tarraconensis*). La prospecció fou dirigida per **S.J. Keay** i **J.A. Remolà i Vallverdú** i es va realitzar de l'1 al 30 de setembre de 1986. S'ha d'assenyalar que el jaciment ja era conegut molt abans de la prospecció de **Keay** i el seu equip.

BIBLIOGRAFIA (2): PAPIOL, Ll., "Noticias sobre hallazgos romanos en el término de Constantí", *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 121-128 (1973-74), pp. 251-252; GORGES, J.-G., *Les villas Hispano-romaines*, París 1979, pp. 412-413 (T 20); KEAY, S.J. i CARRETÉ, J.M., *Memòria de les prospeccions de l'Ager Tarraconensis 1985-1988* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya) (núm. 1/4); MASSÓ

CARBALLIDO, J., *Notes per a l'estudi del terme de Constantí a l'Antiguitat*, Centre d'Estudis de Constantí, 5, Tarragona 1990, p. 17; CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, p. 170 (site 1.6).

NÚM. D'ORDRE: 1.3.6.

NOM DEL JACIMENT: Sant Pol.

TERME MUNICIPAL: Constantí, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 12' 37'' E / 41° 09' 01'' N.

ALÇADA: 45 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: El jaciment s'ubica 300 m. al S de Constantí i s'accedeix a ell a través d'un camí que parteix del S del casc urbà.

MATERIALS (1): No es conserven estructures arquitectòniques pròpiament dites (com a mínim sobre el "nivell 0"), però sí que s'han identificat alguns elements arquitectònics, concretament, 1 tambor de columna i 1 carreu, juntament amb diversos materials ceràmics, en concret, àmfora ibèrica, Terra Sigil·lata Sudgal·lica i Hispànica i *tegula-imbrex*. És interessant assenyalar que **Ll. Papiol** parla de la possible troballa a l'indret de 2 sarcòfags.

VALORACIÓ (1): El jaciment ha estat considerat com un assentament rural romà de tipus "vil·la", però, segons el nostre parer, aquesta afirmació és massa arriscada i el considerem, a l'espera de noves dades, com un assentament rural romà de natura i cronologia incertes.

BIBLIOGRAFIA (2): PAPIOL, Ll., "Noticias sobre hallazgos romanos en el término de Constantí", *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 121-128 (1973-74), p. 256; GORGES, J.-G., *Les villas Hispano-romaines*, París 1979, p. 414 (T 27); MASSÓ CARBALLIDO, J., *Notes per a l'estudi del terme de Constantí a l'Antiguitat*, Centre d'Estudis de Constantí, 5, Tarragona 1990, p. 30.

NÚM. D'ORDRE: 1.3.7.

NOM DEL JACIMENT: Sant Llorenç.

TERME MUNICIPAL: Constantí, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 11' 37'' E / 41° 08' 47'' N.

ALÇADA: 64 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà - Alt Imperi.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es localitza sobre un petit turó, amb un plataforma de 30 X 40 m² de superfície, des d'on es té una magnífica visibilitat de la plana envers el S i el SE, 1.500 m. al SO de Constantí i 300 m. al N del P.K. 250,5 de l'autopista A-7 (tram Tarragona-Salou), al costat de les ruïnes de l'Ermida de Sant Llorenç. S'accedeix pel Camí de Sant Llorenç que surt directament del nucli urbà de Constantí.

MATERIALS (1): S'han localitzat algunes estructures arquitectòniques antigues (fonamentalment restes de murs i de paviments) al vessant O del turó, que han estat seccionades pel traçat d'un camí secundari, i no es descarta la possibilitat de trobar noves estructures *in situ* sota el "nivell 0". També s'ha detectat abundant material ceràmic de cronologia antiga (tot i que de forma molt dispersa i acompanyat de fragments de ceràmiques d'època moderna, com la "blava" catalana i les vidrades melades), en concret, ceràmica ibèrica, àmfora itàlica, campaniana B, Terra Sigil·lata Itàlica i Sudgàl·lica i comuna romana.

VALORACIÓ (1): El jaciment ha estat considerat com un assentament rural romà de tipus "vil·la", datable entre finals del període tardo-republicà i un moment indeterminat de l'Alt Imperi. Nosaltres preferim parlar d'assentament rural ibèric final que va perdurar fins al període alto-imperial, transformant-se en un assentament rural romà de cronologia i natura difícils de precisar. L'indret romandria abandonat fins al s. XIII, moment en el qual s'iniciaria una nova fase d'hàbitat que perduraria fins al s. XVIII. De l'assentament medieval, probablement l'antic poble de Constantí, només es conserven les restes d'una antiga església, alguns murs sobre el vessant E i una sitja medieval. Pel que fa a les construccions d'època moderna es destacable el reaprofitament que es va fer de carreus i paviments d'època romana.

BIBLIOGRAFIA (2): PAPIOL, Ll., "Noticias sobre hallazgos romanos en el término de Constantí", *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 121-128 (1973-74), pp. 252-253; GORGES, J.-G., *Les villas Hispano-romaines*, París 1979, p. 413 (T 21); MASSÓ CARBALLIDO, J., *Notes per a l'estudi del terme de Constantí a l'Antiguitat*, Centre d'Estudis de Constantí, 5, Tarragona 1990, p. 30.

NÚM. D'ORDRE: 1.3.8.

NOM DEL JACIMENT: Camí d'Almóster a Tarragona / Riudarenes II.

TERME MUNICIPAL: Constantí, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 12' 35'' E / 41° 08' 50'' N.

ALÇADA: 40 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba 900 m. al S de Constantí, al mateix punt en què el Camí d'Almóster es creua amb el Camí de les Gavarres, 100 m. al N del P.K. 249,2 de l'autopista A-7.

MATERIALS (1): S'ha prospectat el lloc sense localitzar-se restes de cap mena, però **Ll. Papiol** parla de la presència de «*tacitos de cerámica vulgar romana*» i diu que un veï de Constantí va trobar 2 àmfores pràcticament senceres (de les quals no coneixem la seva ubicació actual).

VALORACIÓ (1): Les poques dades arqueològiques de les quals es té notícia no permeten precisar la cronologia del jaciment ni la seva natura i, fins i tot, ens fan dubtar de la seva mateixa existència. En definitiva, només podem concloure que, potser, es tractaria d'un assentament rural d'època romana.

BIBLIOGRAFIA (2): PAPIOL, Ll., "Noticias sobre hallazgos romanos en el término de Constantí", *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 121-128 (1973-74), p. 254; GORGES, J.-G., *Les villas Hispano-romaines*, París 1979, p. 414 (T 26); MASSÓ CARBALLIDO, J., *Notes per a l'estudi del terme de Constantí a l'Antiguitat*, Centre d'Estudis de Constantí, 5, Tarragona 1990, p. 30.

NÚM. D'ORDRE: 1.3.9.

NOM DEL JACIMENT: Les Gavarres II.

TERME MUNICIPAL: Constantí, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 11' 59'' E / 41° 08' 02'' N.

ALÇADA: 68 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple - Alt Imperi (fins al s. III d.C.).

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es troba sobre un turó, des del qual es té una magnífica visibilitat de la plana que l'envolta, al SE de la petita depressió de Les Gavarres, al límit S del terme de Constantí llandant amb el de Tarragona. S'accedeix fàcilment mitjançant la carretera Tarragona-Reus.

MATERIALS (1): Sobre el vessant N, s'han trobat les restes d'una estructura defensiva de cronologia ibèrica que, sens dubte, constitueix l'estructura arquitectònica més important localitzada al jaciment. D'altra banda, s'han trobat nombrosos materials ceràmics. Són especialment abundants a la part superior del turó, on s'han documentat molts fragments d'àmfora ibèrica i itàlica i de ceràmiques comunes ibèriques, algunes restes d'àmfora púnica, i diversos materials d'època imperial (especialment, d'àmfora tarraconesa i de ceràmica

sigil·lada). Pel que fa a la part baixa del turó, hem de dir que, fonamentalment, s'han exhumat materials ceràmics d'època imperial, destacant sobretot, per la seva abundància, els materials ceràmics constructius romans, *tegula-imbrex*, absents, significativament a la part superior del tossal.

VALORACIÓ (1): El jaciment es considera com un assentament ibèric, amb els seus orígens a l'Ibèric Ple, que ocuparia, preferiblement, la part superior del turó. L'assentament tindria continuïtat durant els períodes tardo-republicà i alto-imperial, fins un moment indeterminat de l'Alt Imperi que, probablement, hauríem de situar al s. III d.C., però variaria la seva ubicació original per a desplaçar-se vers la part baixa del turó. És difícil precisar la natura que l'assentament va acabar per adoptar al llarg del període de dominació romana. Alguns han apuntat la possibilitat de que es tractés d'un assentament rural romà de tipus "vil·la", però nosaltres preferim pensar, a partir de les evidències constatades, que l'hàbitat a la part superior del turó es va mantenir fins algun moment del s. II a.C., quan es va produir el seu desplaçament vers la part baixa d'aquest, on s'instal·laria un assentament rural ibèric final que perduraria durant l'Alt Imperi fins al s. III d.C. com assentament rural romà de natura difícil de precisar.

BIBLIOGRAFIA (2): PAPIOL, Ll., "Noticias sobre hallazgos romanos en el término de Constantí", *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 121-128 (1973-74), pp. 253-255; GORGES, J.-G., *Les villas Hispano-romaines*, París 1979, pp. 413-412 (T 25); MASSÓ CARBALLIDO, J., *Notes per a l'estudi del terme de Constantí a l'Antiguitat*, Centre d'Estudis de Constantí, 5, Tarragona 1990, p. 30.

NÚM. D'ORDRE: 1.3.10.

NOM DEL JACIMENT: Riudarenes I.

TERME MUNICIPAL: Constantí, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 12' 47'' E / 41° 08' 20'' N.

ALÇADA: 35 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà - Alt Imperi (fins al s. II o III d.C.).

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Les restes es localitzen 1.800 m. al S de Constantí, al límit amb el terme municipal de Tarragona, i a 500 m. del P.K. 249,3 de l'autopista A-7. Es pot accedir al jaciment des de Constantí pel Camí de la Canonja o pel Polígon del Riu Clar.

MATERIALS (1): Les troballes arqueològiques es localitzen a dues parcel·les, abastant una àrea de 40 X 50 m. S'ha localitzat abundant material ceràmic en superfície, fonamentalment, campaniana, àmfora itàlica, tarraconense i africana, comunes romanes, Terra Sigil·lata Sudgàlica, Hispànica i Africana A, cuina africana i molts fragments de *tegula-imbrex*. A més de trobar-se materials constructius ceràmics, s'ha localitzat també algun carreu i,

concretament, a la parcel·la superior, les restes d'un paviment d'*opus signinum* (que potser es trobi en posició primària, constituint la única troballa *in situ* de tot el jaciment), vestigis que van sobreviure a la destrucció de les restes arqueològiques que provocaren les obres de canalització del Riu Clar durant els anys 70.

VALORACIÓ (1): Sembla que ens trobem davant un assentament rural ibèric final que va perdurar com assentament rural romà de natura difícil de precisar, tot i que alguns arqueòlegs el considerin un assentament tipus "vil·la". Els vestigis exhumats permeten pensar que l'assentament funcionaria des d'un moment indeterminat de l'època tardo-republicana (segurament tardà per la manca de ceràmiques ibèriques) fins al s. II o III d.C. (donada l'absència de materials baix-imperials).

BIBLIOGRAFIA (2): PAPIOL, Ll., "Noticias sobre hallazgos romanos en el término de Constantí", *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 121-128 (1973-74), p. 253; GORGES, J.-G., *Les villas Hispano-romaines*, París 1979, p. 413 (T 22); MASSÓ CARBALLIDO, J., *Notes per a l'estudi del terme de Constantí a l'Antiguitat*, Centre d'Estudis de Constantí, 5, Tarragona 1990, p. 30.

NÚM. D'ORDRE: 1.3.11.

NOM DEL JACIMENT: Les Gavarres I.

TERME MUNICIPAL: Constantí, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 12' 16'' E / 41° 08' 15'' N.

ALÇADA: 70 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es troba sobre un tossal, a mig camí entre les localitats de Constantí i La Canonja, 500 m. al N de l'Hypermercat "Pryca" de la carretera nacional CN-240, que uneix Tarragona i Valls, passant per Vallmoll. S'accedeix al jaciment d'una manera molt senzilla pel P.K. 525,5 de la susdita via.

MATERIALS (1): No s'ha localitzat cap vestigi de construccions antigues i només al vessant del turó que dona envers Constantí s'observa una llarga tanca natural de 2 m. d'alçada que potser va servir de límit i defensa natural per aquell costat d'un possible assentament indígena. Sí que s'ha trobat molta ceràmica en superfície, especialment a la part superior i al vessant E del turó, sobretot, comunes ibèriques, ibèriques oxidades, ibèriques de pasta "sandvitx", àmfora ibèrica, algun fragment de campaniana, diverses peses de teler (*pondera*) i 1 molí de mà. És significativa l'absència de materials constructius romans i de ceràmica sigil·lada.

VALORACIÓ (1): La topografia i els materials exhumats a l'indret semblen indicar que ens trobem davant un assentament rural ibèric final, de cronologia, ara per ara, difícil de precisar.

HISTORIAL (2): El jaciment fou prospectat per **Ll. Papiol** l'any 1968.

BIBLIOGRAFIA (2): VILASECA, S. i CAPDEVILA, R., *Las estaciones prehistóricas del Pla del Maset (Cap de Salou) y Les Gavarres (Constantí)*, Reus 1968, p. 50; PAPIOL, Ll., "Noticias sobre hallazgos romanos en el término de Constantí", *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 121-128 (1973-74), p. 253; GORGES, J.-G., *Les villas Hispano-romaines*, París 1979, p. 413 (T 24); ROVIRA GÓMEZ, S.J., "Els temps pre-romans", *Breu història del Tarragonès*, El Balcó, 2, Tarragona 1984, p. 15; MASSÓ CARBALLIDO, J., *Notes per a l'estudi del terme de Constantí a l'Antiguitat*, Centre d'Estudis de Constantí, 5, Tarragona 1990, p. 12.

NÚM. D'ORDRE: 1.3.12.

NOM DEL JACIMENT: Albellons I (*).

TERME MUNICIPAL: Constantí, Tarragonès.

COORDENADES: No disponibles.

ALÇADA: 70 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà.

CONSERVACIÓ: Dolent.

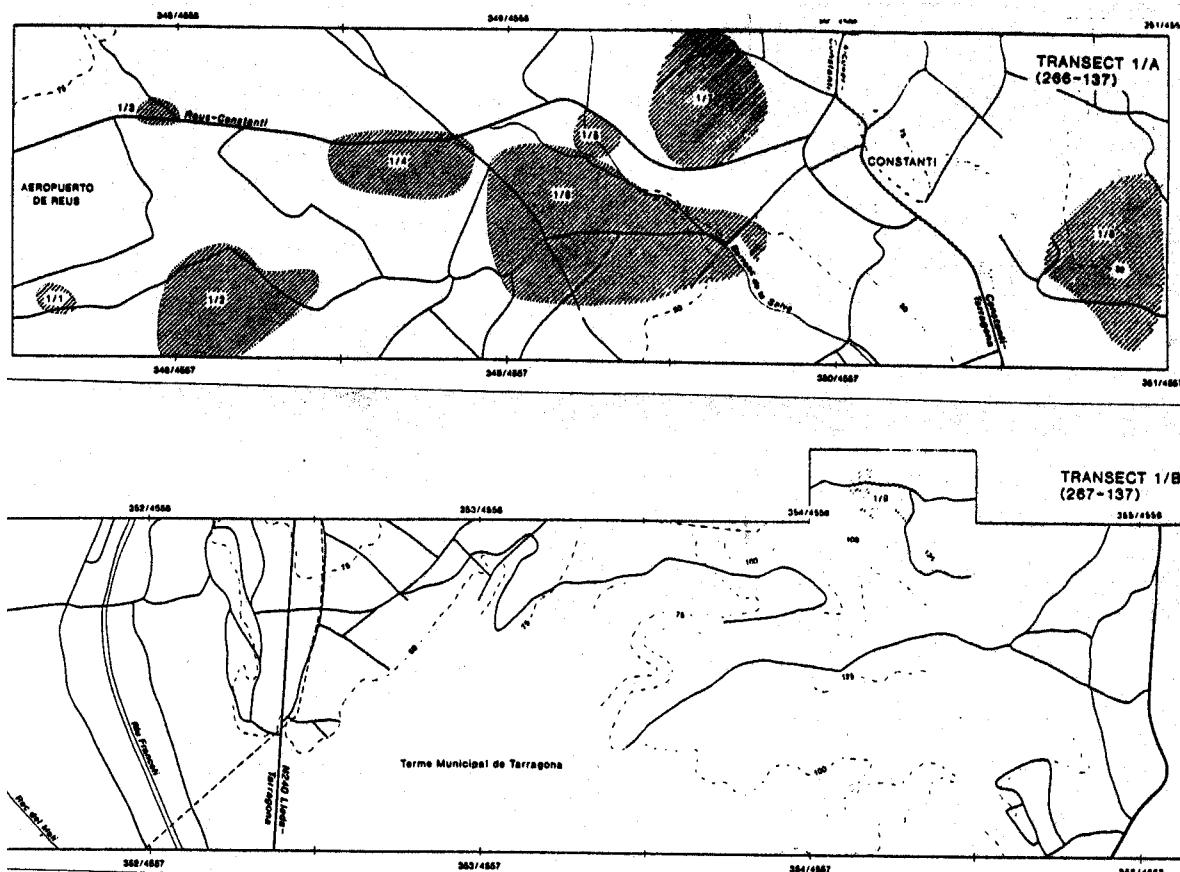
UBICACIÓ: Es troba molt a prop de l'aeroport de Reus, dins la partida d'Els Albellons.

MATERIALS (1): Les evidències arqueològiques s'estenen per una superfície molt reduïda i es tracta d'uns dels indrets arqueològics més dubtosos dels prospectats per **S.J. Keay** dins el terme municipal de Constantí. S'han localitzat només algunes restes ceràmiques datables en època tardo-republicana i alguns fragments de materials constructius romans, especialment, *tegula-imbrex*.

VALORACIÓ (1): Els pocs vestigis ceràmics evidenciats, tan sols ens permeten intuir que ens trobem davant un assentament rural ibèric final que va funcionar entre els ss. II i I a.C.

HISTORIAL (2): Fou localitzat durant les prospeccions realitzades pel Servei d'Arqueologia de Tarragona en col·laboració amb la Universitat de *Southampton* (l'equip de l'*Ager Tarraconensis*) entre l'1 i el 30 de setembre de 1986. Els treballs foren dirigits per **S.J. Keay** i **J.A. Remolà i Vallverdú**.

BIBLIOGRAFIA (2): CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, p. 167 (*site 1.1*).

Figura V. Jaciments documentats per S.J. Keay al terme municipal de Constantí:

- 1.1.- Albellons I* (1.3.12.); 1.2.- Albellons II* (1.3.13.); 1.3.- Les Punes* (1.3.14.); 1.4.- La Ràfol* (1.3.15.);
- 1.5.- Mas d'en Bosch II (1.3.16.); 1.6.- Mas de Serapí (1.3.5.); 1.7.- Mas d'en Bosch III* (1.3.17.);
- 1.8.- Mas de Montaner* (1.3.18.); 1.9.- Mas del Frare (1.17.1) (Tarragona, Tarragonès).

NÚM. D'ORDRE: 1.3.13.

NOM DEL JACIMENT: Albellons II (*).

TERME MUNICIPAL: Constantí, Tarragonès.

COORDENADES: No disponibles.

ALÇADA: 70-65 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple - Baix Imperi.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba sobre una petita elevació del terreny, que presenta una inclinació de N a S, molt a prop de l'aeroport de Reus, dins la partida d'Els Albellons. Malgrat la seva moderada situació topogràfica, des d'aquest indret es controlen perfectament les àrees immediates.

MATERIALS (1): S'han trobat, especialment, restes ceràmiques pertanyents a l'època tardo-republicana romana o ibèrica final. També es té constància de la presència de materials alto i baix-imperials, però el seu nombre és molt més baix, fet que indica una decadència d'hàbitat a l'indret des de l'època imperial. Les formes ceràmiques localitzades abasten un ampli ventall cronològic, doncs, segons **S.J. Keay**, queden compreses entre el s. V a.C. i mitjans del s. V d.C. Entre tots els vestigis ceràmics localitzats destaquen, per la seva important concentració respecte a la resta, els fragments de *tegula-imbrex*. També és important assenyalar que n'hi ha indicis per a pensar en un desplaçament del focus del jaciment envers l'E a partir de l'època alto-imperial.

VALORACIÓ (1): Les poques restes arqueològiques localitzades només ens permeten intuir que es tracta d'un assentament rural ibèric final (ss. II i I a.C.), amb possibles orígens a l'Ibèric Ple, que va tenir continuïtat com assentament rural romà durant els períodes alto i baix-imperial, tot i que experimentant un canvi, pel que fa a la seva ubicació original, vers l'E i una certa decadència.

HISTORIAL (2): Fou localitzat durant les prospeccions realitzades pel Servei d'Arqueologia de Tarragona en col·laboració amb la Universitat de *Southampton* (l'equip de l'*Ager Tarraconensis*) entre l'1 i el 30 de setembre de 1986. Els treballs foren dirigits per **S.J. Keay** i **J.A. Remolà i Vallverdú**.

BIBLIOGRAFIA (2): KEAY, S.J. i CARRETÉ, J.M., *Memòria de les prospeccions de l'Ager Tarraconensis 1985-1988* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya) (núm. 1/1 i 1/2); CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, pp. 167 i 170 (*site 1.2*).

NÚM. D'ORDRE: 1.3.14.

NOM DEL JACIMENT: Les Puntes (*).

TERME MUNICIPAL: Constantí, Tarragonès.

COORDENADES: No disponibles.

ALÇADA: 70 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Alt Imperi (ss. I i II d.C.).

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba sobre un terreny que cau suaument vers el SE., molt a prop de l'aeroport de Reus i al costat de la carretera TV-7211, que uneix Reus i Constantí.

MATERIALS (1): Només s'han trobat alguns fragments ceràmics amb formes datables entre el s. I d.C. i els inicis del s. II d.C.

VALORACIÓ (1): Les poques evidències arqueològiques localitzades, totes pertanyents a l'època alto-imperial, fan difícil concretar la cronologia i la natura de l'assentament i, fins i tot, es qüestiona, donada la reduïda concentració de materials documentada a l'indret, la mateixa existència del jaciment.

HISTORIAL (2): Fou localitzat durant les prospeccions realitzades pel Servei d'Arqueologia de Tarragona en col·laboració amb la Universitat de *Southampton* (l'equip de l'*Ager Tarraconensis*) entre l'1 i el 30 de setembre de 1986. Els treballs foren dirigits per **S.J. Keay** i **J.A. Remolà i Vallverdú**.

BIBLIOGRAFIA (2): CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, p. 170 (site 1.3).

NÚM. D'ORDRE: 1.3.15.

NOM DEL JACIMENT: La Ràfolà (*).

TERME MUNICIPAL: Constantí, Tarragonès.

COORDENADES: No disponibles.

ALÇADA: 70-65 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple - Alt Imperi.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba sobre un terreny que cau suaument cap al NE, envers el Barranc de La Selva, al costat de la carretera TV-7211, que va de Reus a Constantí.

MATERIALS (1): S'ha trobat una important concentració de materials ceràmics pertanyents als períodes ibèric, tardo-republicà i alto-imperial. Les formes ceràmiques suggereixen una activitat compresa entre el s. V a.C. i, com a mínim, les darreries del s. II d.C.

VALORACIÓ (1): Segurament, ens trobem davant un assentament ibèric, amb possibles orígens a l'Ibèric Ple, que va tenir continuïtat durant l'època tardo-republicana o ibèrica final i alto-imperial, fins al final del s. II d.C., primer com assentament rural ibèric final i, després, com assentament rural romà de natura difícil de precisar. És difícil considerar el jaciment, tal i com s'ha suggerit, com un assentament de tipus "vil·la" amb les poques evidències que tenim fins al moment.

HISTORIAL (2): Fou localitzat durant les prospeccions realitzades pel Servei d'Arqueologia de Tarragona en col·laboració amb la Universitat de *Southampton* (l'equip de l'*Ager Tarraconensis*) entre l'1 i el 30 de setembre de 1986. Els treballs foren dirigits per **S.J. Keay** i **J.A. Remolà i Vallverdú**.

BIBLIOGRAFIA (2): KEAY, S.J. i CARRETÉ, J.M., *Memòria de les prospeccions de l'Ager Tarraconensis 1985-1988* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya) (núm. 1/3); CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, p. 170 (site 1.4).

NÚM. D'ORDRE: 1.3.16.

NOM DEL JACIMENT: Mas d'en Bosch II (*).

TERME MUNICIPAL: Constantí, Tarragonès.

COORDENADES: No disponibles.

ALÇADA: 60 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple - Baix Imperi.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba al N del Barranc de La Selva, sobre un terreny planer que presenta una lleugera inclinació vers el NE, molt a prop del Mas del Bosch i al costat de la carretera TV-7211, que uneix Reus amb Constantí.

MATERIALS (1): S'han trobat, especialment, materials pertanyents als períodes ibèric i tardo-republicà. També n'hi ha presència de materials d'època imperial, però en menor quantitat. Les ceràmiques indiquen, segons apunta **S.J. Keay**, que l'activitat a l'indret va començar en algun moment comprès entre el s. V i el s. I a.C. i que va continuar fins al Baix Imperi.

VALORACIÓ (1): En opinió de **S.J. Keay**, n'hi han suficients materials per a suposar la presència d'un petit assentament ibèric, amb un origen difícil d'establir (en algun moment entre els ss. V i I a.C.), que va perdurar, tot i que molt mermat, fins al període baix-imperial. Però no es pot descartar la possibilitat de que només sigui una part d'algun dels altres jaciments de major entitat que es troben a la zona i a molt poca distància. Per exemple, només queda separat del jaciment localitzat al Mas de Serapí (1.3.5.) pel Barranc de La Selva.

HISTORIAL (2): Fou localitzat durant les prospeccions realitzades pel Servei d'Arqueologia de Tarragona en col·laboració amb la Universitat de *Southampton* (l'equip de l'Ager *Tarraconensis*) entre l'1 i el 30 de setembre de 1986. Els treballs foren dirigits per **S.J. Keay** i **J.A. Remolà i Vallverdú**.

BIBLIOGRAFIA (2): CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, p. 170 (site 1.5).

NÚM. D'ORDRE: 1.3.17.

NOM DEL JACIMENT: Mas d'en Bosch III (*).

TERME MUNICIPAL: Constantí, Tarragonès.

COORDENADES: No disponibles.

ALÇADA: 60 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà - Visigòtic (fins al s. VII d.C.).

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba al N del Barranc de La Selva, sobre un terreny que presenta una inclinació vers el S, molt a prop del Mas del Bosch i al costat de la carretera TV-7211, entre Reus i Constantí, poc abans que aquesta arribi al nucli urbà de Constantí.

MATERIALS (1): S'han trobat pocs vestigis arqueològics. Bàsicament, s'han localitzat alguns fragments ceràmics datables entre els ss. II a.C. i el VII d.C., sobretot de *tegula-imbrex*. Altrament, cal destacar la troballa d'una moneda ibèrica, en concret, un as de bronze, de 25 mm. de diàmetre, de la seca de «KeSE» (llegenda escrita amb caràcters ibèrics), datat a la primera meitat del s. II a.C.

VALORACIÓ (1): Malgrat l'escassa densitat dels materials localitzats i la seva dispersió, en opinió de **S.J. Keay**, existeixen suficients vestigis per a dir que es tracta d'un assentament de considerable entitat i que hi hagué una ocupació que va abastar, fonamentalment, les èpoques alto i baix-imperials. Els materials ceràmics localitzats, segons indica **Keay**, suggereixen una ocupació compresa entre el s. II a.C. i el VII d.C. i, per tant, creiem que ens trobaríem davant un assentament de llarga perduració, que tindria els seus orígens en ple període tardo-republicà (s. II a.C.) i que es va mantenir més o menys actiu, com assentament rural romà de natura difícil de precisar (encara que s'hagi apuntat la possibilitat de que es tractés d'un assentament de tipus "vil·la"), fins al període baix-imperial o, fins i tot, visigòtic (s. VII a.C.).

HISTORIAL (2) Fou localitzat durant les prospeccions realitzades pel Servei d'Arqueologia de Tarragona en col·laboració amb la Universitat de *Southampton* (l'equip de l'*Ager Tarraconensis*) entre l'1 i el 30 de setembre de 1986. Els treballs foren dirigits per **S.J. Keay** i **J.A. Remolà i Vallverdú**.

BIBLIOGRAFIA (2): KEAY, S.J. i CARRETÉ, J.M., *Memòria de les prospeccions de l'Ager Tarraconensis 1985-1988* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya) (núm. 1/5); CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, p. 170 (site 1.7).

NÚM. D'ORDRE: 1.3.18.

NOM DEL JACIMENT: Mas de Montaner (*).

TERME MUNICIPAL: Constantí, Tarragonès.

COORDENADES: No disponibles.

ALÇADA: 52 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural ibèric-final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple - Alt Imperi (fins inicis del s. III d.C.).

CONSERVACIÓ: Dolent

UBICACIÓ: Es troba al límit entre els termes municipals de Tarragona i de Constantí, a un indret proper a la carretera Constantí-Tarragona i a l'autopista A-7, i a poca distància del Mas de Montaner (vers l'O) i del mateix nucli urbà de Constantí (vers el SE).

MATERIALS (1): S'ha localitzat una important concentració de fragments ceràmics pertanyents a l'època ibèrica, tardo-republicana i alto-imperial, especialment de materials ceràmics constructius romans, *tegula-imbrex*.

VALORACIÓ (1): Les formes ceràmiques, segons apunta **S.J. Keay**, suggereixen que l'activitat de l'assentament començaria vers principis del s. V a.C. i que continuaria fins a inicis del s. III d.C. Per tant, ens trobem davant un assentament de llarga perduració, que tindria els seus orígens, com a mínim, a l'Ibèric Ple i que hauria perdurat al llarg dels períodes tardo-republicà i alto-imperial, fins a principis del s. III d.C., primer com assentament rural ibèric final i, després, ja com assentament rural romà de natura difícil de precisar (tot i que els arqueòlegs l'han arribat a considerar com un assentament de tipus "vil·la").

HISTORIAL (2): Fou localitzat durant les prospeccions realitzades pel Servei d'Arqueologia de Tarragona en col·laboració amb la Universitat de *Southampton* (l'equip de l'*Ager Tarraconensis*) entre l'1 i el 30 de setembre de 1986. Els treballs foren dirigits per **S.J. Keay** i **J.A. Remolà i Vallverdú**.

BIBLIOGRAFIA (2): KEAY, S.J. i CARRETÉ, J.M., *Memòria de les prospeccions de l'Ager Tarraconensis 1985-1988* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya) (núm. 1/6); CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, p. 171 (*site* 1.8).

NÚM. D'ORDRE: 1.4.1.

NOM DEL JACIMENT: Urbanització "Rincón del César" / Partida de La Clota.

TERME MUNICIPAL: Creixell de Mar, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 26' 17'' E / 41° 09' 45'' N.

ALÇADA: 9-10 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà - Forn ceràmic.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà (s. I a.C.) - Alt Imperi (fins al s. III d.C.).

CONSERVACIÓ: Bo.

UBICACIÓ: Les restes es localitzen a dues parcel·les al costat de la carretera nacional CN-340, a l'entrada de la població de Creixell de Mar, dins el complex urbanístic anomenat "Rincón del César". Es tracta d'un lloc interessant, doncs cal tenir present que l'actual carretera CN-340, que travessa tot el litoral del Camp de Tarragona, des de Creixell de Mar fins a L'Hospitalet de L'Infant, ressegueix el traçat de l'antiga via romana, la *Via Augusta*.

MATERIALS (1): El jaciment ha estat només parcialment excavat, però s'han pogut exhumar, fins i tot, diverses estructures arquitectòniques pertanyents a l'època tardo-republicana (o ibèrica final) i alto imperial. Del període tardo-republicà només s'ha constatat l'existència d'una sitja ibèrica dins el sector oriental del jaciment, que, malauradament, no s'ha pogut excavat, però sabem que l'estrat que la cobreix data del s. II a.C. Els nivells alto-imperials són més generosos i, ara per ara, s'han pogut documentar diversos murs d'*opus caementicium* i d'*opus latericium* i tot un seguit d'estructures datables a la segona meitat del s. II d.C., que han estat interpretades com a dipòsits. A la part més occidental del jaciment, s'ha localitzat una escombrera en la qual s'han trobat, fonamentalment, fragments d'àmfora tarragonesa Dressel 2-4 (amb una cronologia no anterior al 40 d.C. ni posterior al 70 d.C.) i de ceràmica comuna oxidada (d'inicis del s. III d.C.), acompanyats, significativament, per "rebuigs de forn". D'altra banda, al sector més oriental del jaciment, s'han detectat diverses estructures realitzades amb tovot i maó, possiblement, dipòsits que funcionaren durant la primera meitat del s. III d.C., i nivells d'enderroc, datats vers la segona meitat del s. III d.C., que ens estarien indicant el moment d'abandonament del jaciment. Pel que fa als materials ceràmics trobats en superfície, cal dir que han estat molt nombrosos. S'han exhumat fragments de ceràmica ibèrica, de ceràmica de vernís negre, d'àmfora tarragonesa Dressel 2-4, de ceràmica comuna romana, de Terra Sigillata Sudgàlica, Hispànica i Àfrica A, de ceràmica de cuina africana i de *tegula-imbrex*.

VALORACIÓ (1): Les restes arquitectòniques localitzades, l'existència de "rebuigs de forn", l'homogeneïtat i l'abundància dels grups ceràmics i la proximitat de sediments argilosos, indiquen que ens trobem davant un centre de producció terrissaire del qual no s'ha localitzat, fins al moment, el forn pròpiament dit. Aquest produiria ceràmica comuna, *tegula-imbrex* i, de forma molt particular, àmfora del tipus Dressel 2-4. El jaciment ofereix una estratigrafia que va del s. I a.C. fins al s. III d.C., moment en què possiblement fou abandonat de manera definitiva. Malgrat tot, sembla que el forn hauria deixat de funcionar ja durant la segona meitat del s. II d.C., un moment cronològic que reafirmaria la hipòtesi de la finalització de la producció de les àmfores Dressel 2-4 a la primera o, com a molt, segona meitat del s. II d.C. És interessant constatar la presència de 2 peces romanes a les proximitats de les costes dels termes municipals de Roda de Berà (1.13.2.) i de Creixell de Mar (1.4.2.), ambdós amb carregaments d'àmfores Dressel 2-4, que podrien constituir una prova de l'existència de fondejadors propers, destinats a donar sortida a les produccions amfòriques dels centres terrissaires de la regió.

HISTORIAL (2): Entre 1989 i 1990, **M. Güell Agramunt** i **G. Foguet i Coll** van realitzar una excavació d'urgència. L'any 1990, **C. Rovira i Hortalà** dirigí una nova excavació d'urgència. El 1992, **A. Vilaseca i Canals** continuà les tasques arqueològiques realitzant una intervenció d'urgència. L'any 1993, el mateix **Vilaseca i Canals** i **J. Segura** realitzaren una darrera excavació d'urgència.

BIBLIOGRAFIA (2): GIRÓ ROMEU, P., "Identificación de algunas vías romanas en el Penedés", *Actas y comunicaciones de la I Asamblea Intercomarcal de Investigadores del Penedés y la Conca d'Òdena*, Martorell 1950, pp. 111-116; SOLÉ CARALT, J., "Palfuriana", *Boletín de la Biblioteca-Museo de Balaguer*, èp. II, 5 (1954); AA.VV., "Inventario Nacional de sitios arqueológicos", *Noticario Arqueológico Hispánico*, IV-V (1956-61), p. 274; BERGÉS SORIANO, P.M., "Hallazgos arqueológicos submarinos ingresados en el Museo Arqueológico de Tarragona", *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 105-112 (1969-70), pp. 3-15; PORTA MERCADÉ, J.A., "Restos romanos en Creixell", *ibidem*, pp. 133-134; *Idem*, "Hallada una villa romana en la población de Creixell", *El Correo Catalán* (13 de setembre de 1979); *Idem*, "Hallazgos submarinos romanos en nuestro litoral", *Diario Español* (3 de setembre de 1982); Anònim, "Hallazgos arqueológicos en Creixell", *La Vanguardia* (17 de setembre de 1977); GORGES, J.-G., *Les villas Hispano-romaines*, París 1979, p. 414 (T 28); GÜELL AGRAMUNT, M., *Memòria de les excavacions realitzades en la urbanització "Rincón del César" a Creixell (Tarragonès), Parcel·la AB3* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, Barcelona 1989); *Idem*, *Memòria de les excavacions realitzades en la urbanització "Rincón del César" a Creixell (Tarragonès), Parcel·la AB4* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, Barcelona 1989); GÜELL, M. i FOGUET, G., *Memòria de les excavacions realitzades en la urbanització "Rincón del César" a Creixell (Tarragonès), Parcel·la AB1 i AB2* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, Barcelona 1989); XUFRÉ, J., "Importants troballes arqueològiques a la urbanització Rincón del César", *Diari de Tarragona* (26 de maig de 1989); ARBELOA I RIGAU, J.-V. M., "Prospeccions i excavacions arqueològiques", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 12 (1990), pp. 213-214; AA.VV., *Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana. Antiguitat Tardana (Campanyes 1982-1989)*, Excavacions Arqueològiques a Catalunya, 1, Barcelona 1993, p. 268; VILASECA I CANALS, A., *Creixell: La Clota, un assentament romà*, Creixell 1994; REVILLA CALVO, V., *Producción cerámica, viticultura y propiedad rural en Hispania Tarraconensis (siglos I a.C.-III d.C.)*, Cuadernos de Arqueología, 8, Barcelona 1995, p. 184 (núm. 10); VILASECA, A. i CARILLA, A., "El yacimiento romano de La Clota", *XXIII Congreso Nacional de Arqueología (Elche, 1995)*, vol. II, Elx 1996, pp. 209-218; *Idem*, "L'assentament romà de la Clota, Creixell, Tarragonès. El poblament rural al nord-est del Tarragonès en el context del canvi d'Era", *L'Arqueologia del Territori. Anàlisi dels models d'ocupació i transformació del medi a l'Antiguitat a la Catalunya meridional i àrees lindants, Citerior*, 2 (1998), pp. 189-201.

NÚM. D'ORDRE: 1.4.2.

NOM DEL JACIMENT: Port Romà / Derelicta Berà II.

TERME MUNICIPAL: Creixell de Mar, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 27' 09" E / 41° 09' 43" N.

ALÇADA: 0 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Port - Derelict.

CRONOLOGIA: Roma (possible origen tardo-republicà).

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: El jaciment es localitza a la partida del Camp de la Mata, situada entre la carretera nacional CN-340 i el mar, dins la Urbanització "Port Romà", que s'aixeca a l'extrem NE de la platja de Creixell.

MATERIALS (1): Només s'han produït troballes espo ràdiques i no ha estat possible localitzar estructures arquitectòniques. Tan sols comptem amb diversos fragments d'àmfora Dressel 2-4, alguns materials datables als dos primers segles de la nostra Era i tot un seguit de restes ceràmiques provinents de l'entorn del jaciment i que pertanyerien als ss. IV i V d.C. Es podria relacionar amb el nostre jaciment un possible peci amb àmfors tardo-republicanes Dressel 1C d'origen probablement campanià, anomenat Derelict Berà II (encara que es trobi a aigües de Creixell de Mar), que s'ubicaria molt a prop d'un altre peci, el Derelict de Berà I (1.13.2.), que ens ha proporcionat diversos materials ceràmics entre els quals destaca la presència d'àmfors Dressel 2-4 d'imitació local. El Derelict Berà II no ha pogut ser localitzat exactament, doncs la inspecció del fons marí presenta importants dificultats i, tan sols, comptem amb el testimoni de diversos pescadors que, mentre realitzaven la seva feina, van extreure, de manera fortuïta, algunes àmfors Dressel 1C a un d'eterminat punt de la costa del municipi de Creixell de Mar.

VALORACIÓ (1): A partir de la constatació de totes aquestes evidències arqueològiques, es dedueix l'existència en aquest indret d'un port romà (barador o fondejador), però no es pot certificar amb absoluta certesa. Tampoc és possible atribuir una cronologia concreta a aquest jaciment romà, donats els pocs vestigis exhumats fins al moment. El Derelict Berà II, d'ubicació imprecisa, sens dubte, ens convida a pensar seriosament en la possibilitat de que, en efecte, es tractés d'un petit port que ja es trobaria en funcionament en època tardo-republicana, tal i com testimoniaria la troballa d'àmfors tardo-republicanes d'origen campanià Dressel 1C.

HISTORIAL (2): El fons marí fou prospectat l'any 1988 sota la direcció de **P. Izquierdo Tugas**.

BIBLIOGRAFIA (2): SOLÉ CARALT, J., "Palfuriana", *Boletín de la Biblioteca-Museo de Balaguer*, èp. II, 5 (1950); AA.VV., "Inventario Nacional de sitios arqueológicos", *Noticario Arqueológico Hispánico*, IV-V (1956-61), p. 274; BERGÉS SORIANO, P.M., "Hallazgos arqueológicos submarinos ingresados en el Museo Arqueológico de Tarragona", *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 105-112 (1969-70), pp. 3-17; PORTA MERCADÉ, J.A., "Hallazgos submarinos romanos en nuestro litoral", *Diario Español* (3 de setembre de 1982); AA.VV., *Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana. Antiguitat Tardana (Campanyes 1982-1989)*, Excavacions Arqueològiques a Catalunya, 1, Barcelona 1993, p. 268; NIETO, X. i RAURICH, X., "La carta arqueològica subaquàtica de Catalunya: recerca i gestió", *Tribuna d'Arqueologia 1995-1996*, pp. 21-38.

NÚM. D'ORDRE: 1.5.

El Morell (Tarragonès). **Sense jaciments.**

NÚM. D'ORDRE: 1.6.1.

NOM DEL JACIMENT: Necròpolis de La Nou de Gaià.

TERME MUNICIPAL: La Nou de Gaià, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 22' 40'' E / 41° 11' 06'' N.

ALÇADA: 77 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Necròpolis d'inhumació.

CRONOLOGIA: Alt Imperi - Baix Imperi.

CONSERVACIÓ: Destruït.

UBICACIÓ: Fou localitzada al mateix poble, al costat de la carretera T-202, que uneix La Riera de Gaià i Salomó i que al passar per La Nou de Gaià s'anomena Avinguda de Catalunya. És probable que la susdita carretera coincideixi amb el traçat d'una antiga via o camí romà.

MATERIALS (1): Es van trobar més de 20 enterraments en *amphorae*, *tegulae* i lloses de pedra, a més d'1 sarcòfag de calcària local que presenta una inscripció a la seva cara frontal, de 35 X 42 cm., que es coneix com "Epitafi de Temístocles": «*D(is) M(anibus) / Temistocleti, Ai[i filio] / Encolpia, pat[ri] / benemeventi / fecit*». Cal subratllar el fet que a diverses inhumacions es trobaren restes d'aixovars, concretament, alguns fragments de ceràmiques comunes i de "parets fines", trossos de vidre i, fins i tot, 1 llàntia sencera.

VALORACIÓ (1): El jaciment es considera una necròpolis d'inhumació de cronologia imperial que podria trobar-se vinculada amb les restes del proper assentament rural romà, possiblement, de tipus "vil·la", conegut com a Vil·la de la Nou de Gaià (1.6.2.). La peculiar disposició del text de la inscripció del sarcòfag, que pel tipus de lletra es pot adscriure al s. III d.C., indica que ens trobem davant un clar cas de reaprofitament d'un element arquitectònic d'època anterior. Possiblement, es tractaria en origen d'una estela funerària que fou amortitzada i reelaborada per a convertir-la en un sarcòfag. L'onomàstica de la inscripció és clarament grega (Temístocles i Encòlpia són noms d'arrel hel·lènica) i destaca el fet que la inicial de l'homenejat, Temístocles, sigui una "theta", la qual cosa marcaria cert lligam amb la cultura hel·lènica i ens podria estar indicant l'origen foraster, oriental, de l'individu en qüestió. De tota manera, cal tenir present que els noms d'origen grec foren típics de persones d'origen no lliure, independentment de la seva procedència, i, per tant, podria tractar-se d'un descendent d'antics esclaus.

HISTORIAL (2): Les primeres notícies sobre la troballa de sepultures es remunten a començaments del s. XX, quan en van ser descobertes algunes, una de les quals contenia una llàntia. La següent actuació s'efectuà el desembre de 1977, quan el Museu Arqueològic de

Tarragona, dirigit per **P.M. Bergés Soriano**, va realitzar diverses excavacions aprofitant la construcció d'uns edificis destinats a vivendes. El jaciment fou destruït, però, és possible que als patis de les cases encara restin vestigis intactes.

BIBLIOGRAFIA (2): LLAVERIA, A., "Al pie de los montes de Prades", *Boletín Arqueológico* (1917), p. 33; RODÀ DE LLANZA, I., "Un nou sarcòfag romà de la província de Tarragona", *Epigraphica. Rivista italiana di epigrafia*, XLI (1979), pp. 59-65; LÓPEZ VILAR, J. i PIÑOL MASGORET, Ll., "El món funerari en època tardana al Camp de Tarragona", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 17 (1995), pp. 65-120.

NÚM. D'ORDRE: 1.6.2.

NOM DEL JACIMENT: Vil·la de La Nou de Gaià.

TERME MUNICIPAL: La Nou de Gaià, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 22' 40'' E / 41° 11' 05'' N.

ALÇADA: 75 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà - Baix Imperi.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es situa al mateix poble, al costat de la carretera T-202, que comunica La Riera de Gaià i Salomó i que al passar per La Nou de Gaià s'anomena Avinguda de Catalunya.

MATERIALS (1): No s'han trobat estructures arquitectòniques pròpiament dites sobre el "nivell 0", tan sols s'han documentat restes d'*opus signinum* i alguns carreus. Per contra, el material arqueològic de superfície és molt abundant i denota una intensa ocupació. S'han localitzat fragments d'àmfora ibèrica, itàlica i africana, de ceràmica comuna ibèrica i romana, de campaniana, de dòlia, de ceràmica de cuina africana, de grisa reduïda, de Terra Sigil·lata Sudgàlica, Hispànica i Africana A i D i també de material de construcció ceràmic romà, *tegula-imbrex*, que han estat reaprofitats en la construcció dels marges de diverses parcel·les. Els materials més abundants són els tardans, amb molta ceràmica d'importació africana, i la Terra Sigil·lata Sudgàlica i Hispànica, que estan ben representades. D'altra banda, els materials menys nombrosos són els de període ibèric i tardo-republicà, però, tot i això, la seva presència resulta significativa.

VALORACIÓ (1): Generalment, s'ha considerat com un assentament rural romà de tipus "vil·la", dedicat a l'explotació agropecuària, però, segons el nostre parer, es tractaria, més aviat, d'un assentament rural amb orígens tardo-republicans o ibèrics finals, que perduraria i es consolidaria durant el període imperial. No existeixen dades que permetin precisar la cronologia d'aquest assentament rural que, segons indiquen els materials documentats, tingué una llarga ocupació (de l'època tardo-republicana al Baix Imperi) ni la seva natura (és arriscat considerar-lo un assentament de tipus "vil·la", sent més prudent moderar les nostres conclusions a l'espera de que apareguin, al llarg de futures excavacions, estructures i nivells

arqueològics *in situ*, tal i com creuem els arqueòlegs). Possiblement, s'hagi de relacionar amb aquest assentament rural romà el conjunt d'enterraments aparegut a pocs metres i conegut com a Necròpolis de La Nou de Gaià (1.6.1.).

NÚM. D'ORDRE: 1.6.3.

NOM DEL JACIMENT: Pedrera de La Nou de Gaià.

TERME MUNICIPAL: La Nou de Gaià, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 21' 40'' E / 41° 11' 01'' N.

ALÇADA: 90 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Pedrera.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Bo.

UBICACIÓ: Es troba a la part alta del nucli urbà de La Nou de Gaià, sobre l'escarpat vessant SE del turó a dalt del qual s'aixeca el castell que presideix la susdita població, concretament, al carrer del Castell, de desnivell molt accentuat.

MATERIALS (1): A uns 5 m. per sota el paviment actual del carrer del Castell, s'han trobat extraccions cúbiques de la roca natural i 2 piques o dipòsits excavats a la roca.

VALORACIÓ (1): No comptem amb elements cronològics per a datar les estructures localitzades, però sembla tractar-se d'una pedrera romana o medieval. L'existència de restes romanes a la part baixa del turó i d'un antic castell medieval sota el castell actual, podrien justificar aquesta explotació.

BIBLIOGRAFIA (2): LLAVERIA, A., "Al pie de los montes de Prades", *Boletín Arqueológico* (1917), p. 32; DEL AMO GUINOVART, M.D., "Aportación al estudio de las canteras romanas de la zona arqueológica de 'Els Munts'", *Estudis Altafullencs*, 5 (1981), pp. 5-25; ÁLVAREZ PÉREZ, A., "Estudio de los materiales lapideos presentes en la epigrafía de Cataluña", *Épigraphie Hispanique. Problèmes de méthode et d'édition (Bordeaux, 1981)*, París 1984, pp. 87-126; MASSÓ CARBALLIDO, J., "El Mèdol i les pedreres romanes de Tàrraco", *Guia Arqueològica Tarraconense*, cap. 16, Tarragona 1987, pp. 129-136; ÁLVAREZ, A., CABELLO, E., PRADA, J.L. i BENET, C., "Canteras romanas de Tarraco y sus alrededores", *La ciutat en el món romà. XIVè Congrés Internacional d'Arqueologia Clàssica (Tarragona, 5-11 de setembre de 1993)*, Tarragona 1994, pp. 23-25; LORENZO MERINO, C. i MUÑOZ, J.A., *Las canteras romanas de Tarragona* (inèdit).

NÚM. D'ORDRE: 1.7.1.

NOM DEL JACIMENT: El Pont del Tupí / El Pont del Tupino.

TERME MUNICIPAL: Els Pallaresos, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 14' 39'' E / 41° 10' 11'' N.

ALÇADA: 60 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Aqüeducte.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Cobreix els dos vessants del Barranc del Torrent del Castellot i s'accedeix a ell pel P.K. 5,660 de la carretera nacional CN-240, que uneix Tarragona i Valls.

MATERIALS (1): S'han constatat, als dos vessants del susdit barranc, les restes d'una conducció de maçoneria irregular i arcuacions petites. Mentre a la part SE es conserva part del *spectus* (solera i caixers), a la NE s'han trobat vestigis que fan pensar que es podria documentar *in situ* un tram complet de la conducció.

VALORACIÓ (1): Es considera com el tram d'una conducció d'aigua, un aqüeducte, sense relació amb el proper Pont del Diabla o Aqüeducte de Les Farreres, l'*opus arcuatum* que constitueix la part més espectacular de l'anomenat Aqüeducte del Francolí (1.17.24), una de les dues grans canalitzacions d'aigua, juntament amb l'Aqüeducte del Francolí II (1.17.25.), que procedents del riu Francolí fornien d'aigua la ciutat de *Tarraco*.

HISTORIAL (2): L'any 1973, l'indret fou objecte d'estudi d'**E. Ballart i Mario**.

BIBLIOGRAFIA (2): NAVARRO, M., "El acueducto del llamado Puente del Diablo", *Diario de Tarragona* (8 de maig de 1908); CORTÉS I CORTÉS, R., "El subministrament d'aigua a Tàrraco", *Utilització de l'aigua a les ciutats romanes*, R. Mar, J. López i Ll. Piñol (eds.), Documents d'Arqueologia Clàssica, 0, Tarragona 1993, pp. 187-211.

NÚM. D'ORDRE: 1.8.1.

NOM DEL JACIMENT: El Pont de Codony.

TERME MUNICIPAL: Perafort, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 14' 29'' E / 41° 10' 45'' N.

ALÇADA: 48 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple.

CONSERVACIÓ: Destrúit.

UBICACIÓ: El jaciment es localitzava dins la partida del Codony, concretament, al P.K. 6,6 de la carretera nacional CN-240, al costat del Pont de Codony, que creua el Torrent de Bogatell, avui dia en desús i substituït per un de nou.

MATERIALS (1): El jaciment es troba totalment destruït a causa dels continuats treballs agrícoles. No es té constància de cap estructura ni de cap element arquitectònic i tan sols s'han localitzat a l'indret 8 fragments de cràtera grega de "figures roges" que daten del s. IV a.C. Gràcies a diversos testimonis, orals sabem que sota el Pont de Codony aparegueren algunes restes de ceràmiques ibèriques i gregues.

VALORACIÓ (1): No n'hi han dades per a poder determinar el tipus del jaciment, però es suposa que en aquest indret hauria hagut un assentament ibèric, que, probablement, s'inscriuria dins l'Ibèric Ple, vers el 350 a.C. També es suposa que per aquest indret hauria de passar un dels trams de l'anomenat Aqüeducte del Francolí (1.17.24.). Ambdues apreciacions entren dins el camp de la hipòtesi fins a que no es trobin restes empíriques que les puguin corroborar.

HISTORIAL (2): El jaciment fou descobert de manera fortuïta als anys 70. L'any 1984, **J.M. Macias i Soler** va realitzar una petita intervenció.

BIBLIOGRAFIA (2): TRIAS DE ARRIBAS, G., *Cerámicas griegas de la Península Ibérica* (2 vols), vol. I, València 1967-1968, p. 255 (vol. II, lám. CXXXVII).

NÚM. D'ORDRE: 1.8.2.

NOM DEL JACIMENT: Vil·la d'El Pont del Tupí / Mas Garrut.

TERME MUNICIPAL: Perafort, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 14' 19'' E / 41° 10' 04'' N.

ALÇADA: 60 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà - Alt Imperi (fins al s. I d.C.).

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es troba als voltants del Mas Garrut i s'accedeix a ell a través de la carretera nacional CN-240, que comunica Tarragona i Valls, creuant el Pont de Tupí.

MATERIALS (1): Malgrat les obres d'explanament que es van realitzar a la part alta del jaciment i que el van afectar seriosament, s'han exhumat diverses estructures arquitectòniques *in situ*, fonamentalment, alguns murs i paviments, que es troben seccionats pel camí que condueix del Mas Garrut al tossal del Castellot. També s'han localitzat carreus de pedra d'El Mèdol, algunes teselles de mosaic, restes d'*opus signinum* i molts fragments de dòlia i de materials constructius ceràmics romans, fonamentalment *tegula-imbrex* i làteres. Alguns d'aquests elements constructius romans s'han trobat reaprofitats a la mateixa

estructura del Mas Garrut, edifici que avui dia es troba abandonat. Pel que fa a les troballes de material ceràmic, cal dir que destaca especialment el d'època tardo-republicana. S'han identificat molts fragments d'àmfora de procedència itàlica (àmfora greco-itàlica i Dressel 1), de campaniana A i B, de ceràmica de "roig intern pompeïà", de ceràmica comuna i alguns de "parets fines". D'època imperial s'han documentat, fonamentalment, fragments de Terra Sigillata Sudgàlica i d'àmfora tarraconense Dressel 2-4.

VALORACIÓ (1): Aquest jaciment, del que es conserven nivells i estructures dignes de ser estudiades en profunditat i, en conseqüència susceptible de donar valuoses informacions respecte al món rural de l'antiga *Tarraco*, ha estat considerat com un assentament rural romà de tipus "vil·la", un centre d'explotació agropecuària d'entitat. Nosaltres preferim pensar que es tractaria d'un assentament rural ibèric final que va perdurar fins a l'Alt Imperi, sense que, per el moment, es pugui determinar exactament la natura que tingué l'assentament al llarg del període alto-imperial. La manca de ceràmiques d'importació africana, ens indica que la seva ocupació finalitzaria en algun moment del s. I d.C. i que, per tant, la seva vigència en època imperial va ser bastant breu.

NÚM. D'ORDRE: 1.8.3.

NOM DEL JACIMENT: La Barquera.

TERME MUNICIPAL: Perafort, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 14' 54'' E / 41° 11' 14'' N.

ALÇADA: 77 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà (de tipus "vil·la") - Necròpolis d'inhumació.

CRONOLOGIA: Alt Imperi - Baix Imperi.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: El jaciment es troba a 200 m. del P.K. 7,6 de la carretera nacional CN-240, a banda i banda del Camí del Torrent, de probable origen medieval.

MATERIALS (1): S'han exhumat diverses estructures arquitectòniques *in situ* i part d'una necròpolis, segurament vinculada al lloc d'hàbitat, uns 60 m. vers el SO, al S del Camí de Les Hortes, que presenta una orientació O/NO-E/SE. Les estructures arquitectòniques vinculables amb l'assentament pròpiament dit són força pobres, mentre que aquelles pertanyents a la zona de necròpolis són realment rellevants. En especial destaquen 2 sepulcres monumentals de planta rectangular coberts amb volta de canó, evidenciats durant les prospeccions realitzades per **J. López Vilar** a principis de la dècada dels 90. A una de les dues construccions funeràries es van trobar les restes de 4 individus acompanyats tan sols per un fragment de llàntia que no s'ha pogut identificar. D'altra banda, dins l'altre sepulcre només va aparèixer l'esquelet d'un sol individu, però acompanyat de restes faunístiques, diverses peces ceràmiques (1 llàntia molt fragmentada sense identificar, 1 plat de Terra Sigillata Africana D forma Hayes 80 -amb una cronologia de segona meitat de s. V d.C.- i 1 recipient de vidre incolor trencat), 1 moneda encunyada en temps de Constanci II (que s'ha de situar entre el

348 i el 361 d.C.) i alguns elements de metall (4 tatxes de ferro, que podrien haver format part de les soles d'un calçat o d'una mena de cinturó, i 4 claus també de ferro). **López Vilar** va localitzar un tercer enterrament, concretament, 1 inhumació infantil, d'un nen de 3 o 4 anys, que no estava protegida per cap element que s'hagi conservat (lloses, *tegulae*, àmfora, etc...) i que no presentava cap aixovar funerari. El jaciment ha proporcionat abundant material ceràmic a nivell superficial, concretament, Terra Sigil·lata Hispànica i Africana A, ceràmica comuna romana, àmfora africana i tarragonesa, cuina africana i molts fragments de *tegula-imbrex*. Fins al moment, no s'han detectat materials ceràmics tardo-republicans.

VALORACIÓ (1): Els vestigis arqueològics documentats s'han interpretat com a pertanyents a la part industrial (*pars rustica*) d'un assentament rural romà de tipus "vil·la", d'un centre d'exploració agropecuària d'entitat, magníficament ubicat i que aprofitava l'aigua del Torrent del Bogatell i del riu Francolí, que comptaria amb una zona de necròpolis. Les estructures arquitectòniques vinculades a l'assentament rural pròpiament dit, força pobres, s'han datat vers l'any 60 d.C., mentre que les sepultures localitzades es daten, gràcies als elements ceràmics i numismàtics dels seus aixovars (especialment d'una d'elles), entre mitjans del s. IV i finals del s. V d.C. Tots els materials identificats al jaciment de La Barquera permeten pensar que aquest tingué una llarga perduració en el temps i es proposa una cronologia general que va des de l'època alto-imperial (sense descartar un possible origen tardo-republicà) fins al s. V d.C.

HISTORIAL (2): Durant els anys 60, es van produir troballes esporàdiques de les quals només ens resta una notícia que parla de la troballa a l'indret d'un sepulcre cobert amb *tegulae* diposades a doble vessant que contenia un esquelet. Entre el mes de desembre de 1991 i el mes de febrer de 1992, membres del **L.A.U.T.** (Laboratori d'Arqueologia de la Universitat de Tarragona), dirigits per **J. López Vilar**, van realitzar treballs arqueològics d'urgència al jaciment que comportaren el descobriment de 3 sepulcres, 2 dels quals de caire monumental. L'any 1995, es va realitzar una nova excavació dirigida per **G. Martí i Estrada** i es van traslladar els sepulcres monumentals trobats a la necròpolis de la vil·la romana de La Barquera a la Plaça de la Generalitat de Perafort.

BIBLIOGRAFIA (2): LÓPEZ VILAR, J., *La vil·la romana de La Barquera (Perafort, Tarragona)*, Arqueologia d'Intervenció, 3, Tarragona 1993; LÓPEZ VILAR, J. i PIÑOL MASGORET, LL., "El món funerari en època tardana al Camp de Tarragona", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 17 (1995), pp. 65-120.

NÚM. D'ORDRE: 1.8.4.

NOM DEL JACIMENT: Vil·la d'El Pont del Codony / Vil·la de La Balança.

TERME MUNICIPAL: Perafort, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 14' 31'' E / 41° 10' 50'' N.

ALÇADA: 60 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà - Alt Imperi (fins al s. III d.C.).

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es troba al P.K. 7 de la carretera nacional CN-240, que uneix Tarragona i Valls, ocupant 2 parcel·les.

MATERIALS (1): Respecte a les estructures arquitectòniques, cal dir que només s'han localitzat algunes restes de paviments d'*opus signinum* i d'algun mur. Per contra, s'han detectat nombrosos materials ceràmics, fonamentalment, àmfora itàlica, campaniana, ceràmica de "parets fines", Terra Sigil·lata Sudgal·lica, Hispànica i Africana A i molts fragments de ceràmica comuna romana, de dòlia i de *tegula-imbrex*. Segons la documentació oral i escrita anterior a les destruccions que han afectat al jaciment, a causa, bàsicament, de la construcció de la carretera i d'una estació de pesatge, n'hi havien murs, desaigües, cisternes, dipòsits d'*opus signinum* i fragments de *tegulae* funeràries que indicarien l'existència d'un lloc d'enterrament proper a l'assentament pròpiament dit.

VALORACIÓ (1): A partir dels materials documentats es pot dir que ens trobem davant un assentament rural amb orígens tardo-republicans que va perdurar, molt probablement, fins al s. III d.C. Generalment, s'ha considerat com un assentament rural de tipus "vil·la", però, segons el nostre criteri, seria més adient pensar que es tracta d'un assentament rural ibèric final que perduraria al llarg de tot l'Alt Imperi com assentament rural romà de natura difícil de precisar. Una part de la bibliografia considera que l'assentament va patir una destrucció en algun moment del s. III d.C. i que, en lloc d'abandonar-se, fou reconstruït, una afirmació que considerem bastant dubtosa tenint en compte que, ara per ara, no s'ha constatat la presència de materials dels ss. IV i V d.C. al jaciment.

HISTORIAL (2): L'any 1995, **M. Adserias i Sans** va realitzar una excavació d'urgència.

BIBLIOGRAFIA (2): BALLART I MARIO, E., "Desaparición de restos arqueológicos", *La Voz de la Costa Dorada*, 34 (12 de març de 1974), p. 12; *Idem*, "Otros vestigios arqueológicos que desaparecen por exigencia de obras", *ibidem*, 220 (20 d'octubre de 1977), p. 11.

NÚM. D'ORDRE: 1.8.5.

NOM DEL JACIMENT: Enterrament de Perafort.

TERME MUNICIPAL: Perafort, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 14' 40'' E / 41° 11' 58'' N.

ALÇADA: 88 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Enterrament d'inhumació.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Destruït.

UBICACIÓ: Es trobava entre la carretera nacional CN-240, el desviament a Perafort i el Torrent de Bogatell.

MATERIALS (1): Es van constatar les restes d'un enterrament de *tegulae* dins el qual fou descobert només 1 ungüentari de vidre.

VALORACIÓ (1): Es tracta d'una sepultura en *tegulae* de la què no es pot precisar la seva cronologia, donada la manca de troballes arqueològiques. No s'ha prospectat encara la zona colindant, però es pensa en l'existència d'una necròpolis en la qual estaria integrada aquesta sepultura.

HISTORIAL (2): Va ser descobert de manera accidental l'any 1968 i fou excavat per **S. Ramon** sota els auspicis del Museu Arqueològic de Tarragona que en aquells moments estava dirigit per **P.M. Bergés Soriano**.

NÚM. D'ORDRE: 1.8.6.

NOM DEL JACIMENT: Mas dels Quarts.

TERME MUNICIPAL: Perafort, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 14' 45'' E / 41° 12' 15'' N.

ALÇADA: 119 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà - Necròpolis d'inhumació.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple (s. IV a.C.) - Baix Imperi (fins al s. VI d.C.).

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es troba sobre el vessant O del Barranc del Torrent del Bogatell, dins els terrenys del Mas dels Quarts, ocupant una posició immillorable des de la qual es domina, d'una banda, una gran zona fèrtil, irrigada pel susdit torrent i pel riu Francolí, i, d'altra banda, una de les vies naturals de penetració vers l'interior. S'accedeix pel P.K. 9,5 de la carretera nacional CN-240, que comunica Tarragona amb Valls i Montblanc (Conca de Barberà).

MATERIALS (1): S'ha trobat una gran quantitat de ceràmica en superfície, sobretot a la part més alta del jaciment. Concretament, s'han documentat restes de campaniana A, de comuna ibèrica, d'àmfora itàlica i africana, de Terra Sigil·lata Sudgàlica, Hispànica i Africana A, de cuina africana, de dòlia i de *tegula-imbrex*. També s'han detectat alguns fragments d'*opus signinum* i restes de murs. L'any 1988, l'equip de l'*Ager Tarraconensis* va recollir a 7 camps un total de 7.000 fragments ceràmics entre els quals n'hi havia àmfora ibèrica, ebussitana, tarragonesa i bètica (Dressel 20 i Garum 32), ceràmica comuna ibèrica, Terra Sigil·lata Itàlica, Sudgàlica, Hispànica i Africana A i D, ceràmica de "parets fines", grisa emporitana, cuina africana, dòlia, *tegula-imbrex* i alguns fragments d'*opus signinum* i d'estucs. També van documentar restes d'enterraments en *tegula* i àmfora que, segurament, formarien part de la necròpolis de l'assentament.

VALORACIÓ (1): S.J. Keay considera el jaciment com un poblat ibèric que es convertí finalment en vil·la romana, un jaciment de dimensions considerables i amb una cronologia que s'estén de l'època ibèrica al Baix Imperi (ss. IV a.C.-VI d.C.). L'antic poblat ibèric quedaria substituït per una de les moltes vil·les que proliferaren al voltant del Francolí que destacaria per la seva llarga perduració. Per tant, estariem davant una hipotètica vil·la romana arrelada sobre un antic assentament ibèric, la qual cosa ens sembla molt interessant. Segons el nostre parer, es tractaria, en efecte, d'un assentament ibèric, amb un origen a l'Ibèric Ple, que perduraria durant el període tardo-republicà o ibèric final i al llarg de tot l'Imperi, primer com assentament rural ibèric final i després, ja en època imperial, com assentament rural romà, de natura difícil d'establir (possiblement, es convertí en un centre agropecuari d'entitat, un assentament de tipus "vil·la", però creiem que encara no es compten amb els vestigis suficients per a poder-lo afirmar).

HISTORIAL (2): Fou localitzat durant les prospeccions realitzades pel Servei d'Arqueologia de Tarragona en col·laboració amb la Universitat de *Southampton* (l'equip de l'*Ager Tarraconensis*) entre l'1 i el 30 de setembre de 1986. Els treballs foren dirigits per **S.J. Keay** i **J.A. Remolà i Vallverdú**.

BIBLIOGRAFIA (2): KEAY, S.J. i CARRETÉ, J.M., *Memòria de les prospeccions de l'Ager Tarraconensis 1985-1988* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya) (núm. 2/5); CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, p. 186 (*site 2.3*).

NÚM. D'ORDRE: 1.8.7.

NOM DEL JACIMENT: Els Vinyers / Mas de les Vinyes.

TERME MUNICIPAL: Perafort, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 14' 42'' E / 41° 11' 36'' N.

ALÇADA: 60 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural ibèric final.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple (s. III a.C.) - Ibèric Final/Tardo-republicà.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es situa al P.K 8,2 de la carretera nacional CN-240, a prop de la desviació de Perafort.

MATERIALS (1): Es troba molt arrasat i només s'ha localitzat escàs material ceràmic en superfície en estat molt fragmentari. Concretament, s'ha detectat àmfora ibèrica i itàlica, ceràmica ibèrica amb pasta "sandvitx", ceràmica ibèrica pintada, grisa ibèrica, ceràmica comuna ibèrica i romana (oxidada i reduïda), campaniana A, 1 fragment de *kalathos* i 1 fragment d'ungüentari. També s'han trobat restes d'escòria de metall i de ceràmica vidrada dels ss. XVIII i XIX.

VALORACIÓ (1): Possiblement, estem davant un assentament ibèric datable als ss. III i II a.C. amb continuïtat fins al s. I a.C. És significativa la manca de *tegula-imbrex* i d'altres materials de construcció romans, la qual cosa ens podria indicar la decadència experimentada per aquest assentament indígena durant el període tardo-republicà.

HISTORIAL (2): Entre els anys 1972-1975, **J.M. Gabarró** realitzà tot un seguit de prospeccions al jaciment.

NÚM. D'ORDRE: 1.8.8.

NOM DEL JACIMENT: Mas Blanquet.

TERME MUNICIPAL: Perafort, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 14' 15'' E / 41° 10' 38'' N.

ALÇADA: 58 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural ibèric final.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple (s. III a.C.) - Ibèric Final/Tardo-republicà.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Les restes es troben sobre un petit tossal, 100 m. al N del Mas Blanquet, al terme de Perafort, però llindant amb el de La Pobla de Mafumet, i a 250 m. de la refinaria de REPSOL. S'accedeix per la carretera nacional CN-240, que uneix Tarragona i Valls.

MATERIALS (1): La ubicació d'un nucli d'hàbitat en època medieval i moderna, l'antic poble del Codony, i les successives tasques agrícoles realitzades a la zona han afectat seriosament la conservació del jaciment. Actualment, no s'aprecien estructures arquitectòniques, però sí que n'hi ha una important concentració de materials ceràmics ibèrics i romans, sobretot al vessant O del turó, des del qual es té una magnífica visibilitat del territori circumdant. S'han identificat ceràmiques comunes ibèriques, ceràmica ibèrica amb pasta "sandvitx", àmfora ibèrica, púnica i itàlica i ceràmica de vernís negre. Les ceràmiques comunes indígenes i els recipients amfòrics d'importació itàlica són els més representats.

VALORACIÓ (1): Pels materials trobats i la ubicació topogràfica del jaciment, possiblement es tracti d'un assentament ibèric datable entre els ss. III i I a.C. És significatiu destacar que a poca distància, molt a prop del Pont de Codony, s'hagi localitzat un conjunt de ceràmiques àtiques datables vers el s. IV a.C. (1.8.1.), doncs podria tenir alguna mena de relació amb el jaciment que ens ocupa, tot i que, fins al moment, no es compti amb proves al respecte.

NÚM. D'ORDRE: 1.8.9.

NOM DEL JACIMENT: Les Comes.

TERME MUNICIPAL: Perafort, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 14' 50'' E / 41° 10' 55'' N.

ALÇADA: 105 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: El jaciment es troba a un lloc relativament elevat, amb bona visibilitat per l'O, dominant el pas del riu Francolí i de l'actual carretera nacional CN-240, 800 m. al S de Perafort, a la partida de Les Comes. S'accedeix des del municipi de Perafort per un camí asfaltat que va a la CN-240.

MATERIALS (1): Les tasques agrícoles i l'erosió han destruït en gran mesura el jaciment. No s'aprecia la presència d'estructures arquitectòniques ni de materials constructius i les evidències ceràmiques a l'indret no són gaire abundants i apareixen molt disperses, abastant una gran àrea. Fins al moment, s'ha documentat a nivell superficial ceràmica comuna ibèrica i àmfora ibèrica i itàlica (Dressel 1A), observant-se una preeminència dels fragments d'àmfora d'importació itàlica. D'altra banda, es compta amb les informacions orals aportades per **J.P. Busquets** i **S. Ramon** que indiquen l'existència a la partida de Les Comes, probablement al vessant E, de 2 sitges excavades al sòl que no s'han trobat i de les què es desconeix la seva vinculació amb el jaciment (ja que podrien ser medievals o modernes).

VALORACIÓ (1): A partir de la situació topogràfica del jaciment i dels materials trobats, podem concloure que, molt possiblement, estem davant un assentament rural ibèric final amb una cronologia de ss. II i I a.C.

NÚM. D'ORDRE: 1.8.10.

NOM DEL JACIMENT: Les Vinyes Grans / Vila de davant la benzinera.

TERME MUNICIPAL: Perafort, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 14' 25'' E / 41° 11' 26'' N.

ALÇADA: 60 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà - Alt Imperi (fins al s. II o III d.C.).

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba al P.K. 8 de la carretera nacional CN-240, 300 m. a l'O de la benzinera.

MATERIALS (1): Actualment, el jaciment es troba molt destruït per l'acció de les tasques agrícoles. No s'aprecien estructures arquitectòniques, només restes ceràmiques, abundants,

però molt disperses, bàsicament, d'àmfora ibèrica, púnica, grecò-itàlica, itàlica i tarragonesa, de comuna ibèrica i romana, de Terra Sigil·lata Sudgàl·lica, Hispànica i Africana A, de cuina africana, de *tegula-imbrex* i diversos fragments de marbre i de vidre romà.

VALORACIÓ (1): Per la ceràmica evidenciada i la situació topogràfica del jaciment, s'ha considerat com un assentament rural romà de tipus "vil·la" amb cronologia compresa entre el s. II a.C. i el II o III d.C. (doncs no s'han trobat materials baix-imperials). Però, segons el nostre criteri, seria més prudent considerar-lo un assentament rural ibèric final que va perdurar durant l'Alt Imperi, fins al s. III d.C., com assentament rural romà de natura difícil de definir, a causa de les poques restes arqueològiques amb les què comptem (sense descartar l'opció de que sigui un assentament de tipus "vil·la"). El jaciment podria tenir relació de continuïtat amb l'assentament ibèric del Mas de les Vinyes (1.8.7.) situada a poca distància.

HISTORIAL (2): L'any 1989, fou prospectat pel **L.A.U.B.T.** (Laboratori d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona a Tarragona).

BIBLIOGRAFIA (2): L.A.U.B.T., *Informe de la prospecció de la Conca del Francolí*, Universitat de Barcelona (inèdit).

NÚM. D'ORDRE: 1.9.1.

NOM DEL JACIMENT: Necròpolis de Mas Sardà.

TERME MUNICIPAL: La Pobla de Mafumet, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 13' 30'' E / 41° 11' 00'' N.

ALÇADA: 70 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Necròpolis d'inhumació.

CRONOLOGIA: Alt Imperi (fins al s. III d.C.).

CONSERVACIÓ: Destruït.

UBICACIÓ: Es trobava al costat del Mas Marquès, dins l'àrea ocupada per la refinèria de REPSOL, a la partida de Sant Joan.

MATERIALS (1): Es van documentar 12 enterraments d'inhumació que van permetre la recuperació de 7 esquelets amb ceràmiques associades i l'àmfora de l'enterrament d'un infant. Pel que fa als materials ceràmics trobats, cal dir que, bàsicament, es va detectar algun *pondus*, ceràmica de vernís negre i Terra Sigil·lata Itàlica, datable entre els ss. I i III d.C.

VALORACIÓ (1): Possiblement, aquest conjunt funerari s'hauria de relacionar amb el proper jaciment de Mas Sardà (1.9.2.), on s'ha evidenciat un assentament rural romà (que alguns consideren de tipus "vil·la"), i, per tant, podria formar part de la necròpolis del susdit establiment.

HISTORIAL (2): Fou descobert l'any 1973, durant unes prospeccions dirigides per **Ll. Papiol** i auspiades per **P.M. Bergés Soriano**, director del Museu Arqueològic de Tarragona, que foren subvencionades pels propietaris de la refineria en procés de construcció (ENTASA).

BIBLIOGRAFIA (2): BALLART I MARIO, E., "Restos humanos en las explanaciones de la Refinería", *La Voz de la Costa Dorada*, 1 (7 d'agost de 1973).

NÚM. D'ORDRE: 1.9.2.

NOM DEL JACIMENT: Vil·la de Mas Sardà.

TERME MUNICIPAL: La Pobla de Mafumet, Tarragonès.

COORDENADES: 1° 13' 45'' E / 41° 10' 51'' N.

ALÇADA: 60 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Destrúit.

UBICACIÓ: Es trobava a la partida de Sant Joan, dins els terrenys de la refineria de REPSOL.

MATERIALS (1): Es té constància de la presència a l'indret d'algunes estructures arquitectòniques, però, actualment, només ha estat possible localitzar alguns fragments de Terra Sigil·lata *Lucente* i indeterminada, de vidre, d'estuc i, el que és més significatiu, de *tubuli*.

VALORACIÓ (1): Els materials trobats i les informacions que es coneixen sobre el jaciment han fet que s'hagi considerat com el sector termal de la *pars urbana* d'un assentament rural romà tipus "vil·la", concretament, com les restes d'un *hypocaustum*. Nosaltres contemplem aquesta possibilitat, sobretot arran de la troballa de *tubuli* entre les restes de material constructiu ceràmic evidenciades al jaciment, però hem d'expressar les nostres reserves, doncs realment no es tenen dades suficients per a poder corroborar aquesta hipòtesi de manera absoluta. Possiblement, aquest assentament rural romà, del què tampoc es pot precisar la seva cronologia, es trobaria relacionat amb la Necròpolis de Mas Sardà (1.9.1.).

HISTORIAL (2): Va ser localitzat l'any 1973, durant unes prospeccions dirigides per **Ll. Papiol**, que comptaren amb el recolzament de **P.M. Bergés Soriano**, director del Museu Arqueològic de Tarragona, i la subvenció dels propietaris de la refineria en procés de construcció (ENTASA).

BIBLIOGRAFIA (2): BALLART I MARIO, E., "Restos humanos en las explanaciones de la Refinería", *La Voz de la Costa Dorada*, 1 (7 d'agost de 1973).